

seutukunta

asukas

valtuutettu

ehyt

maaseutu

oppiva

terve

Eurooppa

tasa-arvoinen

älykäs

Kunnon valtuutetut?

Ilmapuntari 2008, osa 2

POLEMIA

muukalainen

kaupunki

hallinto

ehjä

kansalainen

ihminen

yliopisto

tarmokas

kilpailukykyinen

kehitysalue

koulu

demokratia

Suomi

kunta

vanhus

kylä

identiteetti

talous

koti

koulutus

kuntalainen

maakunta

osallistuva

luova

asiakas

oppilas

valtio

Pohjois-Suomi

johtaja

Etelä-Suomi

KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ

Kunnon valtuutetut?

Kunnon valtuutetut?

Ilmapuntari 2008, osa 2

KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ
KAKS

KUNNON VALTUUTETUT?

Ilmapuntari 2008, osa 2

Kunnallissalan kehittämissäätiön

Polemia-sarjan julkaisu nro 70

© Pole-Kuntatieto Oy

Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2008

ISBN 978-952-5514-88-9 (nid.)

ISBN 978-952-5514-89-6 (PDF)

ISSN 1235-6964

Sisällys

ESIPUHE 7

1 JOHDANTO 9

2 KUNNALLISHALLINTO – MITÄ SE ON? 11

2.1 Kokoava yleiskuva 11

2.1.1 Valtuutettujen nykyiset näkemykset 11

2.1.2 Valtuutettujen näkemysten muuttuminen 2000–2008 12

2.1.3 Valtuutettujen vs. kuntalaisten näkemykset 13

2.2 Kunnallisen järjestelmän tarpeellisuus ja toimivuus 14

2.2.1 Tarvitaanko kunnallishallintoa? 14

2.2.2 Toiminnan tehokkuus ja laatu 16

2.2.3 Viime vuosien kehitys 17

2.3 Kunnallinen demokratia, itsehallinto ja päätöksenteko 18

2.3.1 Kuntalaisten vaikutusmahdollisuudet 18

2.3.2 Luottamushenkilöiden asema päätöksenteossa 19

2.3.3 Kansanäänestyksetkö käyttöön? 20

2.3.4 Vaiko puhdas virkamiesvalta? 21

2.3.5 Kuntajohtajien valintaperiaatteiden uudistaminen 23

2.4 Kuntien talous ja palvelutuotanto 24

2.4.1 Kunnallisen toiminnan volyymi 24

2.4.2 Kunnallisten palveluiden riittävyys 26

2.4.3 Julkinen vs. yksityinen palvelutuotanto 28

2.4.4 Palvelut vs. verot 31

2.4.5 Palveluiden järjestämisvastuu ja kuntaliitokset 33

2.4.6 Ovatko ongelmat kuntapäätäjien syytä? 35

3 KUNTAVAALEJA KOSKEVAT KANNANOTOT 38

3.1 Vaalien merkitys vaikutuskanavana 38

3.2 Suhtautuminen vaaleja koskeviin kehittämis ehdotuksiin 40

KUVIOT 43

Esipuhe

Kunnanvaltuutetut ovat käytännön arjen merkittävimmät luote-
tut. Päivähoito, terveyspalvelut, koulut, kirjastot ja vanhusten-
huolto ovat heidän päätösnäpeissään.

Tämä *Kunnan valtuutetut? – Ilmapuntari 2008* jatkaa tutkimus-
sarjaa, jossa luodetaan valtuutettujen kantoja suomalaiseen kuntajär-
jestelmään ja sen kehittämiseen. Kirjassa peilataan valtuutettujen
näkemysten muutosta tällä vuosituhanalla sekä heidän ja kuntalais-
ten mielipiteiden yhtenevyyttä ja eroja.

Tutkimuksen, kuten sarjan aiemmatkin osat, on Kunnallisan
kehittämissäätiön toimeksiannosta toteuttanut TNS Gallup Oy.
Hankkeen suunnittelijana ja vastaavana johtajana on toiminut toimi-
alajohtaja Juhani Pehkonen. Raportin tekstin ja grafiikan on laatinut
erikoistutkija Pentti Kiljunen. Esitän lämpimät kiitokset tekijöille.

Elokuussa 2008

Antti Mykkänen

Asiamies

KAKS – Kunnallisan kehittämssäätiö

1 Johdanto

Tässä raportissa esitetään keskeiset tulokset tutkimuksesta, jolla selvitettiin kunnanvaltuutettujen näkemyksiä kunnallishallinnosta ja sen kehittämisestä. Kysymyksenasettelu kattaa useita teemakokonaisuuksia. Kunnallisen toiminnan kuvaa ja kehittämistarpeita hahmotetaan niin kunnallisen demokratian kuin palvelutuotannon ja taloudenkin näkökulmasta. Raportin erityisteemana ovat kuntavaalit.

Valtuutettujen nykyisten näkemysten ohella tutkimus kartoittaa suhtautumismuutoksia. Vertailun tekevät mahdolliseksi vuosina 2000 ja 2004 kerätyt, kysymyksenasettelultaan pitkälti samansisältöiset aineistot.

Tarkasteluun sisältyy myös toinen vertailuasetelma. Luottamushenkilöpäättäjien mielipiteet suhteutetaan heidän valtansa lähteen, kuntalaisten, mielipiteisiin. Mittakeppinä on keskimääräisväestöstä samana ajankohtana kerätty ja kysymyksenasettelultaan yhdenmukainen tutkimusaineisto, jonka tulokset julkistettiin Kansalaismielipide ja kunnat – Ilmapuntari 2008 -raportissa (Polemia-sarjan julkaisu nro 69).

Vertailuasetelmassa ei ole kyse pelkästä teknisluonteisesta erojen etsinnästä ja niiden suuruuden mittaamisesta. Perimmältään kyse on edustajien ja edustettavien välisen mielipide-edustavuuden ja sitä

kautta kunnallisen demokratian toteutumisesta. Tätä koskevien johtopäätösten teon ehtona on kuitenkin oletus, etteivät ryhmien kannanotot ole radikaalisti muuttuneet edellisiä kuntavaaleja edeltäneestä ajasta. (Tutkimukseen vastanneet valtuutetut on valittu vuoden 2004 kuntavaaleissa silloisten äänestäjien silloisten valintojen seurauksena.)

Tutkimustulokset perustuvat 921 kunnanvaltuutetun antamiin vastauksiin. Aineisto kerättiin kirjallisena kyselynä 16.4.–27.5.2008. Alkuperäiseen brutto-otokseen kuului 1 600 maan eri alueita ja erityyppisiä kuntia edustavaa valtuutettua. Vastausprosentti oli 57,6. Aineisto on tutkimusteknisesti ja rakenteellisesti vertailukelpoinen aiempiin valtuutettujen kannanottoja kartoittaneisiin aineistoihin.

Raportissa verbalisoidaan ja visualisoidaan tutkimuksen päätuloksia. Graafisten kuvioden osuus on suuri, koska tutkittavat asiat ovat konkreettisia ja kuviot selittävät pitkälti itse itseään. Koska esitys perustuu samaan kysymyksenasetteluun ja jäsenyykseen kuin aiemmin raportoitu kuntalaisaineisto, siihen ei sisällytetä kaikkea aiemmin sanottua. Kyseessä on eräänlainen täydennysosa, joka tarjoaa toisen arvioitsijaryhmän näkökulman samaan problematiikkaan. Valtuutettujen asema kunnallisen toiminnan keskiössä ja heidän asiantuntemuksensa antaa kuitenkin ryhmän kannanotoille siinä määrin suuren painoarvon, että ne on perusteltua esittää erillisenä tarkastelukokonaisuutena.

2 Kunnallishallinto – mitä se on?

Pelkistävä vastaus otsikon laveaan kysymykseen saadaan laajasta kunnallisen toiminnan ”kokovartalokuvaa” hahmottavasta kysymyssarjasta. Valtuutettujen tuli ottaa kantaa erilaisiin kunnallishallintoa ja kunnallisia palveluita koskeviin luonnehdintoihin ja uudistusehdotuksiin. Koska kysymyssarja koskettaa laajasti kunnallisen toiminnan eri puolia, se toimii raportin jäsenyyksen sateenvarjona, jonka suojiin tutkimuksen muiden samoja teemoja koskevien kysymysten tulokset on koottu.

2.1 Kokoava yleiskuva

2.1.1 VALTUUTETTUJEN NYKYISET NÄKEMYKSET

Valtuutettujen vastauksista kuvastuu vahva kunnallisen toiminnan arvostus. Kaikki profiilin kärkeen kipuavat määreet kertovat joko avoimen hyväksyvistä asennoitumisesta tai muutoin ”kuntien puolelle” asettumisesta. Kunta nähdään liki yksimielisesti ”kansalaisten hyvinvoinnin keskeiseksi tuottajaksi ja takaajaksi” (96 % yhtyy näkemykseen ainakin jossain määrin). (Kuvio1.)

Laajimmin hyväksytyjen luonnehdintojen joukkoon kohoavat myös määreet ”joutuu toimimaan liiaksi valtion määräysvallassa”

(89 %), ”toteuttaa sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa” (88 %) sekä ”palvelutuotannoltaan monipuolinen ja laadukas” (87 %). Kun listaan lisätään vielä vertailussa seuraaviksi kohoavat tekijät ”kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien toimivin väylä (73 %) ja ”tehokas ja toimiva järjestelmä” (72 %), valtuutettujen tunnot eivät jätä sanottavaa tulkinnanvaraa.

Kaikki ei kuitenkaan ole yksinomaan ylistystä. Lähes kolme neljästä (72 %) katsoo kunnallishallinnon ”luisuneen liiaksi virkamiesten hallintaan luottamushenkilöiden ollessa vailla todellista valtaa”. Kysymys kunnallisen toiminnan volyymistä herättää kahtalaista kriittisyyttä. Seitsemän vastaajaa kymmenestä (71 %) katsoo kunnallisen toiminnan olleen viime vuosina ”liiallisen karsinnan ja leikkausten kohteena”. Samalla useampi kuin joka toinen (58 %) näkee sen ”kaipaavan perusteellista karsintaa ja keventämistä”. Myös arviot siitä, ovatko kunnat ”etääntyneet kansalaisista ja heidän tarpeistaan”, polarisoi valtuutettuja vahvasti (54 % yhtyy, 44 % ei).

2.1.2 VALTUUTETTUIEN NÄKEMYSTEN MUUTTUMINEN 2000–2008

Kysymyssarja esitettiin valtuutetuille myös vuosien 2000 ja 2004 tutkimuksissa. Aineistojen yhteisten mittareiden tuloksia vertaamalla voidaan tehdä päätelmiä kuntavaalivuosien välillä tapahtuneista suhtautumismuutoksista.

Kokonaisuutena tarkastelu ei kerro suurista muutoksista. Kuva muutoksesta muodostuu myös jonkin verran erilaiseksi sen mukaan, verrataanko nyt saatuja lukuja edellisiin, vuoden 2004 lukuihin, vai hahmotetaanko koko seuranta-aikana tapahtunutta kehitystä. Jos kuitenkin jokin summeeraava päätelmä on tarpeen tehdä, valtuutettujen kriittisyyden voidaan sanoa kasvaneen.

Tulkinta saa tukea etenkin silloin, kun vertailu rajataan edellisen mittauksen tuloksiin. Suurimmat yksittäiset muutokset vuodesta 2004 ilmenevät kriittisävyisten näkökohtien lisääntyneenä hyväksyntänä. Tällaisia ovat etenkin käsitys virkamiesten ”vallankaappauksesta”,

verotuksen kohoamisesta kestävämmäksi, kansalaisten tarpeista etäännyttämisestä ja kunnallisen toiminnan keventämistarpeesta. Myös ainoa huomionarvoinen toisensuuntainen muutos – myönteinen argumentti allekirjoitetaan aiempaa harvemmin – on loogisessa suhteessa näihin. Näkemys, jonka mukaan kunnallinen toiminta on kehittynyt parempaan suuntaan, saa aiempaa vähemmän hyväksyntää. (Kuvio 2, jossa erot edelliseen mittaukseen esitetään pelkistetyksi keskiarvojen erotuksina.)

Koko kahdeksan vuoden seuranta-aikana tapahtuneesta muutoksesta piirtyvä kuva ei ole aivan yhtä synkeä. Vaikka jotkut arviot ovat nyt kriittisempiä kuin vuonna 2004, sitä ennen vuonna 2000 ne olivat pitkälti nykyisten kaltaisia. Mainitusta ”ees taas -liikkeestä” huolimatta muutamien arviot ovat kuitenkin nyt kriittisempiä kuin kertaakaan aiemmin. Tähän mennessä ylimmän arvonsa saavat mm. kannanotot kansalaisten tarpeista etäännyttämisestä, luottamushenkilöiden vallan vähenemisestä, verotuksen liiallisuudesta sekä toiminnan yleisestä keventämistarpeesta. Viimeksi mainittuun liittyen alimman arvonsa, joskin melko täpärästi, saa näkemys toteutettujen leikkausten liiallisuudesta. Myös käsitys kunnissa tapahtuneesta myönteisestä kehityksestä torjutaan useammin kuin kertaakaan aiemmin. (Kuviot 3a ja 3b.)

Kuntademokratian tilaa luotaavat määreet (”kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien toimivin väylä”, ”näennäisdemokraattinen päätöksentekojärjestelmä”) viittaavat niin ikään pikemminkin kriittisyyden kuin hyväksynnän kasvuun. Näitä kuten muitakin suhtautumismuutoksia tarkastellaan yksityiskohtaisemmin raportissa jäljempänä. Myös valtuutettujen kesken vallitsevia (esimerkiksi kuntakoon ja poliittisen kannan mukaisia) näkemyseroja eritellään asiakohtaisesti myöhemmin.

2.1.3 VALTUUTETTUJEN VS. KUNTALAISTEN NÄKEMYKSET

Verrattaessa valtuutettujen kannanottoja kuntalaisten vastaaviin kannanottoihin esille ei nouse vahvoja vastakohtaisuuksia. Valtuutettujen

(keskimääräinen) tapa arvostaa, nähdä ja tulkita asioita on kokonaisuudessaan ehkä yllättävänkin yhdenmukainen kuntalaisten (keskimääräisen) tavan kanssa. Edustajien ja edustettavien samanmielisyys kertoo jonkinasteisesta edustuksellisuuden toteutumisesta kunnallisessa demokratiassa. Ryhmien välinen harmonia on liki liikuttavan suurta, mikäli mieleen palautetaan tutkimussarjan ne aiemmat osat, joissa kuntalaisten vertailuryhmänä toimivat kunnanjohtajat.

Rinnastettaessa ryhmien kannat suoraan toisiinsa havaitaan silti joitakin suhtautumiseroja. Kuntalaisten kannat ovat, vaikkakin yleisävyltään myönteisiä, miltei kauttaaltaan astetta skeptisempiä. Ainoa kriittinen näkökohta, jonka valtuutetut allekirjoittavat selvästi kuntalaisia useammin, koskee valtion roolia (”joutuu toimimaan liiaksi valtion määräysvallassa”). (Kuviot 4 ja 5.)

Toisensuuntaisia eroja – valtuutettujen kuva on valoisampi – on sitäkin enemmän. Suurimpina ne ilmenevät mm. näkökohtien ”toeuttaa sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa”, ”kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien toimivin väylä” ja ”kansalaisten hyvinvoinnin keskeinen tuottaja ja takaaja” kohdalla. Kyseenalaistamatta vähääkään valtuutettujen arviointien oikeellisuutta tai muutakaan asiantuntemusta tulkinnessa tulee ottaa huomioon myös ryhmän asiantoisuus, so. heidän asemansa kunnan ylimpinä päättäjinä. Arvioitavina ovat ainakin osin oman työn tulokset.

2.2 Kunnallisen järjestelmän tarpeellisuus ja toimivuus

2.2.1 TARVITAANKO KUNNALLISHALLINTOA?

Kunnallishallintoa on arvosteltu monista asioista. Sen on sanottu tekevän kaikkea turhaa, toimivan tehottomasti ja maksavan tuhattomasti. Kunnallisen demokratian toteutumisestakin on monen mielestä vain niukalti näyttöä. Kovimmissa kritiikkipuheenvuoroissa on jopa kysytty, tarvitaanko kunnallishallintoa maassamme lainkaan.

Valtuutettujen mielestä kysymys ei niin sanotusti ole tästä maailmasta. Luonnehdinta ”aikansa elänyt järjestelmä, joutaa lopetetta-

vaksi” jää selvästi edellä tarkastellun argumentttilistan tyveen, ts. saa vertailtavista mielipiteistä vähiten kannatusta (15 % yhtyy, 81 % torjuu). Ajatus saa kuitenkin hieman enemmän ymmärtämystä kuin kahdessa edellisessä mittauksessa. (Kuvio 3b.)

Vertailu kuntalaisten kannanottoihin kertoo, että tappotuomion nykyjärjestelmälle valtuutetut antaisivat vielä kuntalaisiakin harvemmin (kuvio 4).

Selväsanaisin kunnallishallinnon puolustuspuhe saadaan esille toisesta, tutkimuksen väittämäaineistoon sisältyneestä seurantamittarista. Miltei kaikkien valtuutettujen (91 %) mielestä kunnallinen itsehallinto ja demokratia ovat suomalaisille ”perusarvoja, joita ei saa heikentää missään oloissa”. Valtuutettujen kannat eivät eroa kuntalaisten kannoista¹. Samanlainen ”kättä lippaan” -henki huokuu yhdenmukaisena kummankin ryhmän arvioista. (Kuvio 6.)

Mihin kunnallishallintoa tarvitaan?

Valtuutettujen halu kunnallishallinnon säilyttämiseen ei perustu sen tunnearvoon historiallisena jäänteenä. Järjestelmän tarpeellisuudelle löydetään vakuuttavia käytännön perusteluja. Lähes jokainen (96 %) katsoo kunnan ”kansalaisten hyvinvoinnin keskeiseksi tuottajaksi ja takaajaksi”. Tulos ei ilmaise muutosta, sillä mittari on ollut yhtä pohjassa jo kahdessa aiemmassa mittauksessa. (Kuvio 3a.) Valtuutettujen yksimielisyys asiasta on vielä suurempaa kuin kuntalaisten (kuvio 4).

Toinen kunnallishallinnon olemassaolon keskeinen peruste, ”toeuttaa sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa”, saa niin ikään valtuutettujen suuren hyväksynnän (88 %). Näkemykseen yhtyviä on enemmän kuin edellisessä mittauksessa. Samalla osuus on täpärästi

¹ Kysymystä ei ole esitetty aiemmin valtuutetuille. Sellaisissa tarkasteluissa, joissa kuntalaisten kannanotoista on tiedot useammalta ajankohdalta kuin valtuutettujen kannoista, kuvioissa esitetään kuntalaisten mielipiteet vain molemmille ryhmille yhteisiltä tutkimusvuosilta. Kuntalaisten kannanottojen aikasarjat esitetään täydellisinä aiemmin julkaistussa Ilmapuntari 2008 -raportissa (Polemia 69).

koko seuranta-ajan suurin. (Kuvio 3a.) Vaikka myös kuntalaiset hyväksyvät asian yleisesti (68 %), ryhmien ero on mittava (kuvio 4).

Tärkeiden ja arvokkaiden tehtävien rinnalla valtuutetut havaitsevat kunnissa myös toiminnallisia häiriöitä. Pitkälle menevän huolenpidon katsotaan tuottavan myös haittaa. Kolmannes (33 %) yhtyy näkemykseen, jonka mukaan kunta ”holhoaa ja passivoi kuntalaisia liiaksi”. Teesi hyväksytään nyt hieman useammin kuin neljä vuotta sitten, mutta jokseenkin yhtä usein kuin kahdeksan vuotta sitten. (Kuvio 3a.) Kuntalaisista arvioon yhtyy yhtä moni (33 %, kuvio 4).

Paapomissyytöksiin yhtyvät etenkin Kokoomuksen valtuutetut (54 %), ja jyrkimmin eri mieltä ovat Vasemmistoliiton valtuutetut (81 %). Muut taustatekijät kuin puolueyhmittymä eivät heijastu valtuutettujen näkemyksiin käytännössä lainkaan.

2.2.2 TOIMINNAN TEHOKKUUS JA LAATU

Kunnallishallinnon yleistä toimivuutta mittaavat kysymykset tuottavat varsin myönteissävyyisiä tuloksia. Lähes kolme neljästä (72 %) valtuutetusta pitää kunnallishallintoa ”tehokkaana ja toimivana järjestelmänä”. Toista mieltä tohtii olla vain vajaa neljännes (23 %). Arvosanat ovat kohentuneet hieman vuodesta 2004, mutta ovat silti selvästi varauksellisempia kuin vuonna 2000. (Kuvio 3a.) Kuten edellä, valtuutettujen jakauma on käytännössä sama kuin kuntalaisten jakauma (kuvio 4).

Tuloksen yksityiskohtaisempi erittely kertoo kannanottojen pääsuunnan olevan hyväksyvä valtuutettujen kaikissa osaryhmissä. Merkittävin erottelija on jälleen poliittinen kanta. Kokoomuksen ja Keskuksen valtuutetut kritisoiivat kuntasektoria tehottomuudesta useammin kuin vasemmistopuolueiden ja vihreiden valtuutetut.

Myös kunnallisten palveluiden laatua koskevat arviot ovat merkittävän myönteisiä. Luonnehdintaa ”palvelutuotannoltaan monipuolinen ja laadukas” pitää totena lähes yhdeksän kymmenestä (87 %) valtuutetusta. Tulos on sama kuin neljä vuotta sitten mutta havaittavasti varauksellisempi kuin kahdeksan vuotta sitten. (Kuvio 3a.) Vaik-

ka kuntalaistenkaan arvioita ei leimaa kriittisyys (79 % yhtyy näkemykseen), valtuutetut ajavat tässäkin kohdin valtuuttajistaan ohi (kuvio 4).

Valtuutettujen sisältä ei löydetä juuri lainkaan eroja. Kaikkien ryhmien selvä enemmistö pitää kunnallista palvelutuotantoa monipuolisena ja laadukkaana. Tulokinnassa tulee tosin ottaa huomioon, että samanmielisyys voi periaatteessa merkitä myös kriittisyyttä. Joidenkin valtuutettujen mielestä palvelut saattavat olla liiankin monipuolisia ja laadukkaita – ja niin muodoin myös kustannuksiltaan kalliita.

2.2.3 VIIME VUOSIEN KEHITYS

Kysymys kuntien toiminnan kehityksestä jakaa valtuutettujen mielipiteitä voimakkaasti. Niitä, joiden mielestä kunnallishallinto on ”kehittynyt viime vuosina parempaan suuntaan”, on jonkin verran vähemmän (45 %) kuin niitä, joiden mielestä näin ei ole tapahtunut (49 %). Muutoskehitykselle annetut arvosanat ovat nyt varauksellisempia kuin viime ja sitä edeltävässä mittauksessa. (Kuvio 3b.)

Tulokinnassa huomattakoon, ettei myönteisen kehityksen kiistäminen välttämättä tarkoita kehityksen kokemista kielteiseksi; myös muuttumattomuus mahtuu tähän kantaan. Luvuista voi lukea myös jonkinlaista odotuksiin suhteutuvaa pettymystä. Osa valtuutetuista kenties kokee kuntatalouden kriisivuosien jälkeisen palautumisen liian hitaaksi tai peräti katsoo silloisen kuristuslinjan ikään kuin ”jääneen päälle” (ks. myös luku 2.4.1). Tuloksen arviointia hämärtää edelleen käsitteen ”parempaan suuntaan” kahtalaisuus. Samalla kun jotkut valtuutetut surevat kustannusleikkauksia ja niiden seurauksia, toiset kirjaavat saavutetut säästöt tyytyväisinä. Tulokintatavasta riippumatta myös tässä yhteydessä kuntalaisten ja valtuutettujen ajattelu osoitautuu huomattavan yhdenmukaiseksi. (Kuvio 4.)

Aihealueen toinen mittari ei anna toteutuneesta kehityksestä valoisampaa kuvaa. Valtuutettuja, joiden mielestä kunnat ovat ”etään-tyneet kansalaisista ja heidän tarpeistaan”, on olennaisesti enemmän (54 %) kuin vuonna 2004 (31 %). Aikasarjassa havaitaan kuitenkin

selvä heilahdus ja sitä seurannut palautuminen. Ensimmäisessä, vuoden 2000 mittauksessa kriittisyys oli likimain yhtä laajaa (48 %) kuin nyt. (Kuvio 3b.)

Vaikka valtuutettujen kantoja voi pitää merkittävän (itse)kriittisinä, he kuitenkin kiistävät etääntymisväitteen kuntalaisia useammin (kuvio 4). Valtuutettujen sisäiset näkemyserot ovat vähäisiä.

2.3 Kunnallinen demokratia, itsehallinto ja päätöksenteko

2.3.1 KUNTALAISTEN VAIKUTUSMAHDOLLISUUDET

Valtuutettujen valtaenemmistön (73 %) mielestä kunnallishallinto on ”kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien toimivin väylä”. Eri mieltä on noin joka neljäs (24 %). Joskaan jakauma ei poikkea merkittävästi viimeksi saadusta, koko seuranta-ajan kehitys viittaa pikemminkin laskevaan kuin nousevaan trendiin. (Kuvio 3a.) Ero kuntalaisten kah-tia jakautuneisiin ja siten astetta skeptisempiin näkemyksiin on kuitenkin selvä (kuvio 4).

Valtuutettujen ajattelutapa ei silti ole mitenkään yksioikoisen hymistelevä. Myös käännteinen, kuntademokratian toimivuuden kyseenalaistava teesi saa ryhmässä merkittävästi vastakaikua. Niukan enemmistön (53 %) mielestä kunta on ”näennäisdemokraattinen päätöksentekojärjestelmä”. Eri mieltä on noin kaksi viidestä (42 %). Ensin mainittujen osuus on suurempi kuin vuonna 2004, mutta lähellä vuoden 2000 osuutta. Nyt saatu tulos on kuitenkin tähänastisista kriittisin. (Kuvio 3b.)

Vaikka valtuutetut kiistävät paikallisdemokratian näennäisyyden useammin kuin kuntalaiset, eroa ei voi pitää vertailuryhmien roolit huomioon ottaen mitenkään dramaattisena (kuvio 4). Valtuutettujen keskinäiset näkemyserot ovat vähäisiä. Keskimääräistä useammin kriittiseen teesiin yhtyvät Kokoomuksen valtuutetut.

2.3.2 LUOTTAMUSHENKILÖIDEN ASEMA PÄÄTÖKSENTEOSSA

Lähes kolme neljästä valtuutetusta (72 %) katsoo kunnallishallinnon ”luisuneen liiaksi virkamiesten hallintaan luottamushenkilöiden ollessa vailla todellista valtaa”. Neljännes (26 %) torjuu näkemyksen. Luvut ovat huomattavasti kriittisemmät kuin edellisessä mittauksessa (52 % yhtyi), mutta vain jonkin verran kriittisemmät kuin kahdeksan vuotta sitten (67 %). Merkittävin poikkeama ajoittuu täten vuoden 2004 kuntavaaleja edeltäneeseen mittaukseen. Selityksen löytäminen tuolloiselle kuoppakohdalle on siinä määrin pulmallista, että se jätetään valistuneelle lukijalle. (Kuvio 3b.)

Kuntalaiset näkevät luottamushenkilöiden vallan luisumisen virkamiehille huomattavan samalla tavoin kuin valtuutetutkin. Jälkimmäiset asianosaisina luottamushenkilöinä allekirjoittavat arvion kuitenkin hieman kuntalaisia useammin (kuvio 4). Jos valtuutettujen kesken vallitsee joistakin asioista voimakastakin erimielisyyttä, tämä ei kuulu niihin. Kaikki valtuutettujen osaryhmät yhtyvät käsitykseen luottamushenkilöiden vallan vähydestä jokseenkin yhtä laajasti. Luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden valtasuhdetta tarkastellaan myös jäljempänä raportissa (luku 2.3.4).

Valtion ja elinkeinoelämän vaikutusvalta

Luottamushenkilöiden päätöksenteolla, kuten kunnallisella demokratialla ja itsehallinnolla yleensäkin, on rajoitteinaan myös kuntaorganisaation ulkopuolisia voimia. Valtion peukaloruuvi puristaa kuntien itsenäisen toimivallan alueen joskus hyvinkin kapeaksi.

Keskushallinnon kontrolli koetaan valtuutettujen keskuudessa kivuliaaksi. Yhdeksän kymmenestä (89 %) katsoo, että kunnat ”jou-tuvat toimimaan liiaksi valtion määräysvallassa”. Asiantila nähdään nyt vielä ongelmallisemmaksi kuin neljä vuotta sitten (78 %). Jos kohta kahdeksan vuoden takaiset arviot olivat suhteellisen lähellä nykyisiä, uusin tulos edustaa kriittisyyden tähän mennessä korkeinta astetta. (Kuvio 3a.)

Vaikka myös kuntalaiset tunnistavat ongelman yleisesti, ero valtuutettujen vaikerrukseen muodostuu suureksi (kuvio 4). Myös tässä

näkemyksessään valtuutetut edustavat käytännössä ”samaa puoluetta”. Toisinajattelua ei tavata missään valtuutettujen osaryhmässä. Kaikki kokevat kuntien liekaköyden liian lyhyeksi.

Myös elinkeinoelämän vaikutus kuntien päätöksentekoon kuuluu – myös tätä kirjoitettaessa nk. vaalirahakohun seurauksena – julkisen keskustelumme kestoaiheisiin. Kysymys siitä, onko kunta ”yritysten ja elinkeinoelämän toiveiden tahdoton toteuttaja”, jakaa valtuutetut tasan kahtia. Joka toinen (49 %) yhtyy, joka toinen (48 %) ei. Populistisävyiseksi muotoiltu teesi puree valtuutettuihin nyt jopa jonkin verran aiempaa paremmin (36 % hyväksyi vuonna 2004). Ennen vuoden 2000 kuntavaaleja osuus oli tosin lähes nykyisen suuruinen (45 %). (Kuvio 3b.)

Vertailu kuntalaisten vastaaviin kantoihin kertoo jälleen samanmielisyydestä. Myös joka toisen kuntalaisen (50 %) silmin kunta on jonkinasteinen yritysten marionetti. Eroksi arvioitsijaryhmien välille jää vain se, että valtuutetuista jonkin verran suurempi osa sanoutuu syytöksestä irti. (Kuvio 4.)

Valtuutettujen sisältä eloa löydetään enemmän. Väite talouselämän talutusnuorassa kulkemisesta vahvistetaan etenkin vasemmistopuolueiden ja vihreiden edustajien keskuudessa. Useimmin sen torjuvat Kokoomuksen edustajat.

2.3.3 KANSANÄÄNESTYKSETKÖ KÄYTTÖÖN?

Valtuutettujen suhtautumista kunnallisten kansanäänestysten käyttöön mitattiin kahdella väittämämuotoisella kysymyksellä. Tulokset muodostuvat kahtalaisiksi. Kansanäänestykset kelpaavat valtuutetuille periaatteessa, mutta niiden tuottamiin päätöksiin suhtaudutaan epäillen.

Kuusi kymmenestä (61 %) valtuutetusta yhtyy näkemykseen, jonka mukaan ”kunnallisten kansanäänestysten nykyistä laajempi käyttö lisäisi kuntalaisten kiinnostusta kunnallisia asioita kohtaan ja halua osallistua niihin”. Eri mieltä on runsas kolmannes (35 %). Vaikka tulos ei olennaisesti poikkea edellisestä, on valtuutettujen usko asiaan

pikemminkin vahvistunut kuin heikentynyt. Kuntalaisten asennoituminen osoittautuu silti astetta myönteisemmäksi (75 % yhtyy). (Kuvio 7.)

Hyväksyvä asennoituminen saa enemmistöaseman kaikissa osaryhmissä lukuun ottamatta Kokoomuksen valtuutettuja. Eniten ajatus kuntalaisten aktivoimisesta kansanäänestysten avulla innostaa vihreiden ja Vasemmistoliiton valtuutettuja. Naisvaltuutettujen suhtautuminen on suopeampaa kuin miesvaltuutettujen.

Kansanäänestyksiä kritisoiva argumentti, jonka mukaan ”kuntalaisten suorien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen esimerkiksi kansanäänestyksin tuottaisi helposti huonoja ja lyhytjänteisiä päätöksiä”, jakaa valtuutettuja näkyvästi. Useampi kuin joka toinen (57 %) pitää väitettä oikeana ja kaksi viidestä (40 %) vääränä. Jakauma on pysynyt lähes muuttumattomana kaikissa mittauksissa. Myös ero kuntalaisten kantoihin on verraten vähäinen. Kuntalaiset luottavat kuitenkin enemmän omiin kykyihinsä päättäjinä (49 % kiistää väitteen). (Kuvio 8.)

Valtuutettujen kantojen lähempi tarkastelu tuo esille osin suuria suhtautumiseroja. Huoli kansanäänestysten tuottamista huonoista päätöksistä on keskimääräistä yleisempää Kokoomuksen ja Keskustan valtuutettujen keskuudessa. Laatuongelman kiistäviä, ts. kansan päätösten järkevyyteen luottavia ovat etenkin vihreiden (80 % torjuu väitteen²) mutta myös Vasemmistoliiton valtuutetut.

2.3.4 VAIKO PUHDAS VIRKAMIESVALTA?

Demokratian laventamisen ohella kunnallishallinnon toimivuuden parantamiskeinoksi on ehdotettu demokratian kaventamista. Sivuuttamalla poliitikkojen ja heistä koostuvien luottamushenkilöelinten

² Ryhmää koskevia tuloksia arvioitaessa tulee ottaa huomioon sen tilastollisen tarkastelun kannalta verraten pieni koko (N = 25). Sama pätee Kristillisdemokraattien valtuutettuihin (N = 26). Nämä tähdellä (*) merkityt, satunnaisvaihtelulle muita alttiimmat ryhmät on haluttu pitää mukana vertailussa niiden kiinnostavuuden ja myös tarkastelujen ”demokraattisuuden” vuoksi.

raskassoutuinen riippa päätöksentekoon saataisiin nykyajan vaatimaa nopeutta ja tehokkuutta.

Tämäntyyppiset teesit eivät ymmärrettävästi viehätä valtuutettuja. Ehdotukseen, jonka mukaan ”kunnanjohtajan ja virkamiesten pitäisi asiantuntijoina saada enemmän päätösvaltaa kunnissa”, suhtaudutaan tylyn torjuvasti. Yksi kymmenestä (11 %) kannattaa, yhdeksän kymmenestä (88 %) vastustaa. Vertailu neljän vuoden takaiseen tilanteeseen kertoo, että idea koetaan aiempaakin huonommaksi. Kahdeksan vuotta sitten jakauma oli kuitenkin lähellä nykyistä. (Kuvio 9.)

Vaikka myös kuntalaiset suhtautuvat viranhaltijoiden vallan lisäämiseen kielteisesti, ero hankkeen valtuutetuilta saamaan täystyrmäykseen on näkyvä. Valtuutetut ovat asiassa myös sisäisesti yksimielisiä. Ajatukselle ei lämpene mikään valtuutettujen osaryhmä.

Teemaan liittyi myös uusi käänneinen, virkamiesten valtaa kritisoiva väittämä, jolla on kytkentä myös edellä (luku 2.3.2) tarkasteltuun luottamushenkilöiden asemaan. Teesi ”kuntia johdetaan liian virkamiesvetoisesti, jonka vuoksi luottamushenkilöiden todellista valtaa tulisi kasvattaa” saa hyväksynnän kahdelta kolmesta valtuutetusta (66 %). Eri mieltä olevien osuutta (32 %) voinee tarkasteluyhteydessä pitää ennemminkin suurena kuin pienenä. Vaikka valtuutetut vastustavat jyrkästi viranhaltijoiden vallan kasvattamista, he eivät välttämättä pidä nykyisiä valtasuhteita pahasti vinoutuneina. (Kuvio 10.)

Kuten useissa yhteyksissä edellä, myös tässä kuntalaisten näkemykset asettuvat huomattavan lähelle valtuutettujen näkemyksiä. Myös kuntalaisten kantana on, että mikäli vallan painopistettä tulee siirtää johonkin suuntaan, sen halutaan kulkeutuvan viranhaltijoilta kohti luottamushenkilöitä.

Valtuutettujen kannanottojen yksityiskohtaisempi erittely tuo esille paitsi poliittisen kannan mukaisia eroja myös kunnan ominaisuuksiin liittyviä eroja. Halu luottamushenkilöiden vallan vahvistamiseen kasvaa asteittain kunnan koon myötä. Merkkejä samasta havaitaan myös pohjoisesta etelään siirryttäessä. Suurimmat erot paikantuvat

silti jälleen poliittiselle kentälle. Vasemmistopuolueiden ja vihreiden valtuutetut edellyttävät luottamushenkilöiden vallan vahvistamista muita useammin. (Kuvio 11.)

Kansanvaltaisuusperiaate on valtuutettujen keskuudessa muutoinkin kunniaissa. Edellä esitetyn ohella tämä tulee esille ryhmän reagoineissa väittämään ”puolueet ovat tae siitä, että kunnallishallinto toimii kansanvaltaisesti”. Seitsemän kymmenestä (70 %) yhtyy, runsas neljännes (28 %) ei. Tulos on jokseenkin tarkasti sama kuin neljä vuotta sitten, mutta havaittavasti skeptisempi kuin kahdeksan vuotta sitten. Ero kuntalaisten astetta varauksellisempiin kantoihin on selvä, joskaan ei asiallisesti mitenkään dramaattinen. Näin etenkin, kun otetaan huomioon vertailuryhmien erilainen puoluesuhde. Valtuuteista valtaenemmistö on puolueiden jäseniä, kuntalaisista vain ani harva. (Kuvio 12.)

2.3.5 KUNTAJOHTAJIEN VALINTAPERIAATTEIDEN UUDISTAMINEN

Riippumatta siitä, mihin kunnan virkamiesjohtajien vallan rajat vedetään, heidät täytyy jollakin tavoin valita. Suoran kansanvaalin on katsottu demokratisoivan kunnan kehitykseen keskeisesti vaikuttavien henkilöiden valintaa. Tehtävien määräaikaisuuden taas on nähty lisäävän kuntalaisten mahdollisuuksia kontrolloida tärkeiden virkojen hoitajien edesottamuksia ja samalla myös tehostavan heidän toimintaansa. Haittoina on nähty mm. se, että johtohenkilöiden pitkäjänteinen, kuntalaisten suosiota kalastelematon toiminta ei näin meneteltäessä ole mahdollista.

Valtuutettujen selvä enemmistö (73 %) on kunnanjohtajan viran määräaikaisuuden kannalla. Osuus on näkyvästi suurempi kuin vuonna 2000, jolloin ryhmän näkemyksiä asiasta mitattiin edellisen keran. (Kuvio 13.) Tulosten tulkinnassa tosin tulee huomata kysymyksen sanamuodossa tapahtunut muutos (ks. kuviossa oleva viite) sekä se, että enenevä osa kuntajohtajista toimii nykyisin määräaikaisena.

Vertailu kuntalaisten kantoihin osoittaa valtuutettujen asenteet astetta pidättyväisemmiksi. Kuntalaisilta määräaikaissajatus saa liki yksimielisen kannatuksen (88 %). Valtuutettujen eri osaryhmien välillä ei ole suuria suhtautumiseroja. Kaikkien ryhmien selvä enemmistö puoltaa ehdotusta.

Suoran kansanvaalin käyttö sen sijaan torjutaan valtuutettujen keskuudessa jotakuinkin selväsanaisesti. Vain joka neljäs (25 %) haluaisi, että kuntien ja kaupunkien johtajat valittaisiin suoralla kansanvaalilla. Eri mieltä on lähes kolme neljästä (73 %). Hyväksyvä asennoituminen on silti hieman yleisempää kuin edellisessä, vuoden 2000 mittauksessa. (Kuvio 14.)

Tutkimuksen kohderyhmien kannat menevät asiassa vahvasti ristiin. Valtuutettujen torjumalla kansanvaalivaateella on kuntalaisten laaja kannatus (67 % yhtyy). Kuntakoon mukaan tarkasteltuna suhteellisesti eniten puoltaa (pormestarivaali)ajatus saa suurimmissa (yli 30 000 asukkaan) kunnissa. Puolueittain eriteltynä vahvimmin ajatus viehättää vihreitä valtuutettuja.

2.4 Kuntien talous ja palvelutuotanto

Luvun otsikko sisältää kaksi isoa asiaa, jotka periaatteessa ansaitsisivat omat tarkastelukokonaisuutensa. Ne on kuitenkin yhdistetty, koska katsotaan, ettei elimellisesti yhteen kuuluvia asioita voi käsitellä toisistaan irrallaan. Kyseessä on kiikkulauta, jonka toisessa päässä tapahtuva liike näkyy myös toisessa.

2.4.1 KUNNALLISEN TOIMINNAN VOLYYMI

Lähtökohdaksi on paikallaan tarkastella yleisen tason arviointeja kunnallisen toiminnan volyyymista. Mielenpitoen muodostamiselle siitä, onko kuntien ongelmana liiallinen lihavuus vai laihuus, julkinen keskustelu on antanut jo kauan kahtalaisia aineksia.

Valtuutettujen kannat painottuvat jälkimmäisestä, ts. laihuusongelmasta todistaviksi. Seitsemän kymmenestä (71 %) katsoo, että

kuntien toiminta ”on ollut viime vuosina liiallisen karsinnan ja leikkausten kohteena”. Vaikka luku on suuri, se on hieman pienempi kuin neljä vuotta sitten (74 %) ja olennaisesti pienempi kuin kahdeksan vuotta sitten (87 %). (Kuvio 15, sama informaatio on valtuutettujen osalta myös kuviossa 3a).

Vaikka myös kuntalaisten kannat painottuvat samaan suuntaan (64 % pitää leikkauksia liiallisina), ero on huomionarvoinen. Valtuutettujen kipukokemukset ovat astetta selvempiä. Alle 8 000 asukkaan kunnissa arvioon yhdytään jonkin verran useammin kuin sitä suuremmissa kunnissa. Etenkin Kokoomuksen mutta myös Keskustan valtuutetut kiistävät leikkausten liiallisuuden muita useammin. Vasemmistopuolueiden, vihreiden ja kristillisten valtuutetut puolestaan tunnistavat tapahtuneet ”raakuudet” varsin yleisesti.

Väite ”kaipaa perusteellista karsintaa ja keventämistä” jakaa valtuutettuja enemmän. Useampi kuin joka toinen (58 %) puoltaa, kaksi viidestä (40 %) kieltää. Tuloksen osittaista ristiriitaisuutta edelliseen nähden voinee selittää leikkausten kohdentumisen problematiikalla. Toisin sanoen säästöt ovat olleet liiallisia siltä osin kuin ne ovat kohdentuneet ”väärin” asioihin ja liian vähäisiä siltä osin kuin ne ovat kohdentuneet ”oikeisiin” kohteisiin.

Karsimisen kannatus on, johdonmukaisesti edellisen mittarin tulokseen nähden, kasvanut valtuutettujen keskuudessa. Ero edelliseen mittaukseen (42 % kannatti) on sangen selvä, ja uusin tulos ylittää myös kahdeksan vuoden takaiset luvut (50 % kannatti). Joskaan ero kuntalaisten tuntoihin (50 % kannattaa) ei tässäkään yhteydessä ole suuri, valtuutettujen todetaan suhtautuvan kevennysvaateeseen hyväksyvämmiin.

Valtuutettujen sisäiset erot muodostuvat paljolti edellisen mittarin ilmaisemien erojen peilikuvaksi. Toisin sanoen karsinta-ajatusta tukevat tavallista laajemmin Kokoomuksen ja Keskustan valtuutetut. Sen torjuvat etenkin Vasemmistoliiton mutta myös SDP:n ja vihreiden valtuutetut.

2.4.2 KUNNALLISTEN PALVELUIDEN RIITTÄVYYS

Kunnallisen toiminnan volyymi kytkeytyy suoraan palvelutarjontaan ja kysymykseen sen laadusta ja riittävydestä. Yleisluontoinen vastaus asiaan saatiin jo edellä kunnallisen toiminnan luonnehdintoja tarkasteltaessa. Määreen ”palvelutuotannoltaan monipuolinen ja laadukas” liitti kuntaan valtuutettujen valtaenemmistö (87 %, luku 2.2.2). Aihetta selvitettiin myös tarkemmin. Valtuutetuilta tiedusteltiin, kuinka riittäviä tai riittämättömiä erilaiset kunnalliset palvelut heidän nähdäkseen ovat niiden tarpeeseen nähden heidän kunnassaan.

Tulokset ovat yksiselitteisen positiivisia. Valtuutetut arvioivat kaikki tiedustellut palvelut ainakin jokseenkin riittäviksi. Kärkeen kohoavat kirjastopalvelut, jotka lähes kaikki (97 %) katsovat riittäviksi, peruskoulut (95 %) sekä liikunta-, urheilu- ja kuntoilumahdollisuudet ja -palvelut (92 %). Myös mm. lasten päivähoidon sekä lukiota ja ammatillisia oppilaitoksia koskevat jakaumat muodostuvat varsin myönteisiksi. (Kuvio 16.)

Kaikki ei kuitenkaan ole valtuutettujen mielestä moitteettomassa kunnossa. Huomionarvoista kriittisyyttä kohdistuu katujen ja teiden kuntoon (34 % näkee riittämättömäksi), vanhustenhuoltoon (30 %) sekä kulttuuripalveluihin (28 %). Myös terveyspalveluissa (21 %) havaitaan puutteita. Nämä hankauskohdat eivät kuitenkaan heijastu kunnan palveluille annettuun kokonaisarvosanaan. Lähes kaikki (93 %) valtuutetut katsovat palvelut yleisesti ottaen riittäviksi.

Tulkinnassa tulee ottaa huomioon, että kysymys luotaa tyytyväisyyttä lähinnä määrällisestä näkökulmasta eli onko palveluja saatavissa, ei niinkään sitä, millaisia ne laadultaan ovat. Jälkimmäinen näkökohta ei välttämättä aina käy yksiin edellisen kanssa. Koulutuspalvelujen osalta voidaan esimerkiksi ajatella, että vaikka kunta kykeneekin osoittamaan oppilaspaikan jokaiselle peruskoululaiselle, opetusolot eivät välttämättä ole parhaat mahdolliset.

Verrattaessa tuloksia valtuutettujen aiempiin arvioihin havaitaan muutokset yleisesti ottaen melko vähäisiksi. Tekijäkohtaisten, erisuuntaisina ilmenevien muutosten summeeraaminen ei liioin anna

selvää vastausta siihen, ovatko valtuutettujen arviot kokonaisuutena muuttuneet myönteisemmiksi vai käyneet kielteisemmiksi. Jos palveluihin liitetään jonkinlaisia tärkeyspainoja – esimerkiksi kuntalaisten niille aiemmissa tutkimuksissa antaman tärkeyden mukaan – kokonaiskuva muutoksesta on lievästi negatiivinen.

Ainakin hieman aiempaa riittävämmiksi valtuutetut arvioivat nyt kulttuuripalvelut, kirjastopalvelut sekä – vaikka kyse ei ole varsinaisesta kunnan palvelusta – mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa kunnan asioihin. Toisensuuntaista vähäistä muutosta havaitaan lähinnä lasten päivähoidon, vanhustenhuollon ja toimeentulotuen kohdalla. Viimeksi mainitun kohdalla nähdään myös verraten selvää, ja myös kuntalaisten noteeraamaa, trendinomaista alenemaa. (Kuvio 17.)

Suhteutettaessa valtuutettujen arviot kuntalaisten arvioihin nähdään merkittävää samankaltaisuutta. Valtuutettujen näkemykset eri palvelujen riittävydestä ovat kuitenkin liki kauttaaltaan myönteisempiä. Kulttuuripalvelut ja tiestö osoittautuvat ainoiksi palveluiksi, joiden puutetta valtuutetut korostavat enemmän kuin kuntalaiset. Valtuutettujen hyväksyvämpää asennoitumista voi pitää luonnollisena jo ryhmän erilaisen roolin valossa. Vastatessaan kyselyyn valtuutetut tavallaan antavat työtodistusta itselleen. Tämä tapahtuu kuitenkin tahdikkaasti ja ilman ylhäältä katsovaa ”ruoka on hyvää ja sitä on riittävästi” -henkeä. (Kuviot 18 ja 19.)

Huomionarvoista kuitenkin on, että valtuutetut katsovat tilanteen keskeisten peruspalvelujen osalta merkittävästi paremmaksi kuin kuntalaiset. Verraten selvänä tämä ilmenee mm. vanhustenhuollon, toimeentulotuen, lasten päivähoidon ja terveystalouden kohdalla.

Valtuutettujen arviointeihin palvelujen riittävydestä sisältyy luonnollisesti moninaista merkittävää ja vähemmän merkittävää taustatekijöiden mukaista vaihtelua. Kun lähempään tarkasteluun otetaan julkisen kritiikin kestokohde vanhustenhuolto, todetaan valtuutettujen arvioiden olevan sidoksissa kunnan kokoon ja jossain määrin myös alueelliseen sijaintiin. Riittävyysarviot muuttuvat kielteisemmiksi suoraviivaisesti kuntakoon kasvaessa ja jonkin verran myös pohjoisesta etelään siirryttäessä. Poliittisella kentällä Keskustan ja Kokoo-

muksen valtuutettujen tyytyväisyys on näkyvästi suurempaa kuin vasemmistopuolueiden ja vihreiden. Luvuissa heijastuu luonnollisesti puoluekannatuksen yhteys kuntarakenteeseen. (Kuvio 20.)

Kuntakoko heijastuu myös valtuutettujen muissa arvioissa. Myös peruskoulut, lasten päivähoido, terveystalvet ja toimeentulotuki ”paranevat” asteittain kunnan pienentyessä. Ainoa palvelulaji, jossa valtuutettujen tyytyväisyys kasvaa suoraan kuntakoon myötä, ovat kulttuuripalvelut. (Kuvio 21.)

2.4.3 JULKINEN VS. YKSITYINEN PALVELUTUOTANTO

Kunnallishallinnon määre ”tulisi yksityistää useilta palveluiltaan” saa valtuutetuilta kaksijakoisen vastaanoton. Ehdotukseen yhtyviä on hieman enemmän (51 %) kuin sitä vastustavia (47 %). Jakauma on hyväksyvämpi kuin edellisessä mittauksessa (40 % yhtyi vuonna 2004), mutta lähellä sitä edeltävää (49 %). (Kuvio 22, tiedot sisältyvät myös kuvioon 3b.)

Vertailu kuntalaisiin ei tuo esille suurta eroa. Valtuutettujen kannat ovat kuitenkin astetta hyväksyvämpiä kuin kuntalaisten (43 % yhtyy, 54 % ei). Valtuutettujen kesken vallitsevien mielipide-erojen tarkastelu lopettaa kerralla puheen puolueiden samanlaisuudesta. Aineisto räjähtää tältä osin likimain kappaleiksi. Kokoomuksen selkeää ”kyllä”-kantaa (86 % yhtyy) vastassa on Vasemmistoliiton (91 % torjuu) ja sosiaalidemokraattien (75 % torjuu) ehdoton ”ei”. Keskustavaltuutettujen kannaksi muodostuu näiden väliin jäävä ”ehkä jotenkin”.

Toinen yksityisen toiminnan asemaa koskeva teesi saa valtuutetuilta varauksellisemman vastaanoton. Argumenttia ”tulisi toimia enemmän vapaaehtois-, yhdistys- ja yritys pohjalta” pitää järkevänä vajaa kolmannes (29 %) ja ei-järkevänä kaksi kolmannesta (68 %). Joskin tämä ns. kolmannen sektorin ideaa tarjoava ehdotus vetoaa valtuutettuihin hieman enemmän kuin neljä vuotta sitten, kahdeksan vuotta sitten luvut olivat nykyistä hyväksyvämmät. (Kuvio 22.)

Myös tältä osin ero kuntalaisten mielipiteisiin on asiallisesti vähäinen. Huomionarvoista on lähinnä eron erisuuntaisuus verrattuna

konkreettista yksityistämistä koskeviin kannanottoihin. Valtuutettujen suhtautuminen kolmanteen sektoriin tukeutumiseen on varauksellisempaa kuin kuntalaisten.

Suhtautumista markkinoiden rooliin kuntien palvelutuotannossa mitattiin myös väittämämuotoisilla erilliskysymyksillä. Palveluiden ulkoistamista kustannustehokkuuden näkökulmasta puoltava teesi ”kunnallisten palvelujen siirtäminen yksityisten yritysten tai muiden yksityisten tahojen hoidettavaksi toisi palveluihin tehokkuutta ja säästäisi kustannuksia” jakaa valtuutetut liki kahtia. Vajaa puolet (45 %) yhtyy, puolet (51 %) torjuu. Kysymys esitettiin valtuutetuille ensi kerran, joten sen osalta ei ole käytettävissä muutostietoa. (Kuvio 23.)

Valtuutettujen ja heidän valtuuttajiensa kannat käyvät jälleen hyvin yksiin. Oikeampaa tosin olisi sanoa molempien polarisoituvan lähes samalla tavoin. Valtuutettujen vastauksista huokuu kuitenkin hieman enemmän epäilystä ulkoistamisen hyötyjä kohtaan. Tiedot kuntalaisten asenteiden pitemmän aikavälin kehityksestä esitetään Ilmapuntari 2008 -raportissa.

Valtuutettujen keskinäisiä näkemyseroja tarkasteltaessa todetaan, että taloudellisesti rationaalisina ulkoistamistoimia pitävät etenkin Kokoomuksen mutta myös Keskustan valtuutetut. Vasemmistopuolueissa usko asiaan on olematonta.

Toinen, valtuutetuille niin ikään ensi kertaa esitetty (mutta kansalaisaineistoissa vuodesta 1992 mukana ollut) väite koski ulkoistamistoimien sosiaalisia seurauksia. Useampi kuin joka toinen (58 %) arvioi, että ”mikäli kunnalliset palvelut ulkoistettaisiin yksityisten yritysten tai järjestöjen hoidettaviksi, kuntalaisten eriarvoisuus ja turvattomuus lisääntyisi”. Vajaa kaksi viidennestä (38 %) ei näe tällaista uhkaa. (Kuvio 24.)

Vertailu kuntalaisiin kertoo, paitsi jälleen erojen vähäisyydestä, etteivät valtuutetut allekirjoita turvattomuusteesiä aivan yhtä laajasti kuin kuntalaiset (65 % yhtyy). Täten ryhmä arvioi sekä ulkoistamisen hyötyjä että sen haittoja jollakin tavalla seesteisemmin kuin kuntalaiset.

Valtuutettujen arvioita lähemmin eriteltäessä havaitaan ilmeinen ideologinen hylkimisreaktio. Ne jotka uskovat ulkoistamisen hyötyihin, eivät usko sen haittoihin, ja haittoihin uskovat eivät puolestaan näe lainkaan hyötyjä. Yhteisymmärryksen löytämisen käytännön päätoksenteossa voi ajatella olevan vaikeaa.

Ulkoistamisteemaan liittyi myös teesi ”kansalaisilla tulisi olla paremmat mahdollisuudet itse ratkaista, haluavatko he verovaroillaan yksityisesti vai julkisesti tuotettuja sosiaali-, koulutus- ja terveystalvluita”. Tämäkin ajatus jakaa valtuutettuja voimakkaasti. Joka toinen (51 %) yhtyy, lähes yhtä moni (46 %) ei. Jakauma on olennaisesti varauksellisempi kuin kuntalaisilla (73 % / 24 %). Eroa selittänee lähinnä valtuutettujen poliittinen herkkävainuisuus; kuntalaisista suuri osa kaiketi ajattelee asiaa pelkkänä praktisena valintana. (Kuvio 25.)

Onko palvelujen tuottajalla väliä?

Teemaa luodattiin myös kahdella kokonaan uudella kysymyksellä. Väittämän ”minulle on yhdentekevää, kuka järjestää ja tuottaa kunnalliset palvelut, jos saan ne läheltä ja laadukkaina” hyväksyy hieman useampi kuin joka toinen (53 %) valtuutettu. Tarjouksen torjuvia on niin ikään paljon (45 %). (Kuvio 26.)

Myös tämän asian arvioinnissa valtuutetut ovat jonkin verran varovaisempia kuin kuntalaiset (64 % / 36 %). Selitykseksikin pätee paljolti sama kuin edellä. Yksityiseen panokseen epäluuloisesti suhtautuva osa valtuutetuista – ennen muuta vasemmistopuolueiden edustajat – haistaa sinänsä hyvältä kuulostavassa tarjouksessa palaneen käryä.

Toinen uusi kysymys luotasi suoraan näkemyksiä siitä, millä osuudella julkisten ja yksityisten toimijoiden tulisi osallistua kunnallisten palvelujen tuottamiseen. Valtuutetuilta tiedusteltiin, mihin suuntaan palveluiden tuotantoa heidän mielestään olisiärkevää kehittää tulevaisuudessa, mikäli he ajattelevat asiaa palveluiden kustannusten, saatavuuden ja laadun kannalta. Symmetrinen viisiportainen asteikko sisälsi kaikki ajateltavissa olevat toimintamallit.

Valtuutettujen kannat osoittautuvat kunnan omaa palvelutuotantoa puoltaviksi. Selvästi suurimman kannatuksen (73 %) saa vaihtoehto, jossa kunnat tuottavat suurimman osan palveluista itse ja ostavat loput yksityisiltä yrityksiltä ja järjestöiltä. Vielä tiukempaa linjaa, jossa kunta tuottaa kaikki palvelut itse, haluaa joka kahdeskymmenes (5 %). Kunnan roolin pitäisi täten hallitsevana yhteensä useampi kuin kolme neljästä (78 %) valtuutetusta. (Kuvio 27.)

Toiseksi suosituin (14 %) on tasajakomalli, jossa kunnat sekä yritykset ja järjestöt tuottavat suurin piirtein yhtä suuren osan palveluista. Järjestelmää, jossa yritykset ja järjestöt tuottavat suurimman osan palveluista ja kunta tuottaa loput, pitää parhaana vain pieni vähemmistö (6 %). Puhtaan joskin samalla jo kovin teoreettisen markkinamallin, jossa yritykset ja järjestöt tuottavat kaikki palvelut, valitsevia ei löydetä lainkaan (0 %).

Ero kuntalaisten vastaaviin kannanottoihin on vähäinen. Valtuutettujen valinnoissa kunnan oma palvelutuotanto muodostuu jopa hallitsemmaksi kuin kuntalaisilla (kuvio 28).

Kun vaihtoehtojen suosiota tarkastellaan valtuutettujen eri osaryhmissä, päädytään ehkä yllättävänkin vähäisiin näkemyseroihin. Kunnan joko pääasialliseksi tai yksinomaiseksi palveluiden tuottajaksi haluavat muodostavat selvän enemmistön kaikissa ryhmissä lukuun ottamatta Kokoomuksen valtuutettuja, joiden keskuudessa osuus jää täpärästi enemmistörajan alle (49 %). Yksityisten toimijoiden eriasteisesti hallitsemia malleja kannattaa enimmillään joka viides valtuutettu.

2.4.4 PALVELUT VS. VEROT

Kuten tunnettua, kaikkinaisella kunnan tuottamalla hyvällä on myös hintansa. Tätä kritisoiva teesi ”on nostanut verotuksen kestävämmän korkealle tasolle” herättää valtuutetuissa enemmän torjuntaa (54 %) kuin hyväksyntää (44 %). Viime mittauksesta ryhmän verokriittisyys on kuitenkin lisääntynyt näkyvästi (vuonna 2004 vain 27 % hyväksyi teesin). Vaikka tuolloinen tulos edusti aikasarjassa jonkin-

laista kuoppakohtaa, on nyt saatu tulos tähänastisista kriittisiin. Jos kohta uusinta tulosta on luontevaa selittää kuntien veroprosenttien kohoamisella, se soveltuu huonosti koko seuranta-ajan liikkeisiin; veroasteen ei tiedetä tutkimusvuosien välillä isommin alentuneen. (Kuvio 3b.)

Kohonneenakin valtuutettujen verokriittisyys jää kuntalaisten vastaavien lukujen (52 % katsoo kestävämmäksi) alapuolelle. Tässäkin yhteydessä tulee muistaa arvioitsijaryhmien erilaiset roolit. Valtuutettujen voi ajatella olevan innottomia kritisoidaan asiaa, josta he itse ovat olleet – vaikka kuinka pakon edessä – päättämässä. (Kuvio 4.)

Valtuutettujen eri osaryhmissä käsitykset verotuksen kestävämmyydestä vaihtelevat paljon. Kuntakoon sekä alueellisen sijainnin mukaiset riippuvuudet muodostuvat suoraviivaisen selviksi. Verotus vihmoo voimakkaimmin pienten ja pohjoisten kuntien valtuutettuja. Poliittisella kentällä kriittisimpiä ovat Kokoomuksen valtuutetut ja vähiten ongelmallisena verotuksen tason kokevat vihreiden ja Vasemmistoliiton valtuutetut.

Perinteiseen tapaan tutkimuksessa asetettiin verot ja palvelut myös suoraan vastakkain. Kumpi myötää, jos jommankumman täytyy? Verot, vastaavat valtuutetut verraten selvästi. Näin voidaan tulkita väittämän ”on parempi korottaa kunnallisveroa kuin karsia kunnallisia palveluita” tuottamaa vastausjakamaa. Kuusi kymmenestä (61 %) valtuutetusta yhtyy näkemykseen, runsas kolmannes (36 %) ei. (Kuvio 29.)

Tulos on hieman vähemmän veromyönteinen kuin kahdeksan vuotta sitten (65 % yhtyi). Näin voidaan sanoa olettaen, ettei kysymyksen muotoon tehty vähäinen muutos ole vaikuttanut väittämään reagointiin (ks. kuviossa oleva viite). Ero kuntalaisten kantoihin on tässäkin yhteydessä melko vähäinen. Kuntalaiset valitsevat kuitenkin veroruuvien kiristämisen useammin (70 %) kuin valtuutetut.

Veronkorotusvaihtoehto vetää pitemmän korren valtuutettujen kaikissa osaryhmissä lukuun ottamatta Kokoomuksen valtuutettuja, joiden enemmistö karsisi mieluummin palveluita kuin korottaisi veroja. Laajimman tuen veronkorotusvaihtoehto saa vasemmistopuo-

lueiden ja vihreiden valtuutetuilta. Kuntakoon mukaisissa tuloksissa huomio kiinnittyy pienimpien (alle 4 000 asukkaan) kuntien jollakin tavalla ”masokistisiin” lukuihin. Vaikka noissa kunnissa jo nykyinen verotus koetaan tavallista useammin kestävämmäksi, valmius lisäkorotuksiin on niissä keskimääräistä suurempaa. (Kuvio 30.)

2.4.5 PALVELUIDEN JÄRJESTÄMISVASTUU JA KUNTA-LIITOKSET

Suhtautumista palveluiden järjestämistä vastuuseen ja sen jakamiseen kuntien kesken selvitettiin uudella kysymyksellä. Valtuutetuilta tiedusteltiin, miten heidän mielestään olisi järkevää tulevaisuudessa ratkaista kysymys järjestämistä vastuusta, mikäli asiaa ajatellaan palveluiden kustannusten, saatavuuden ja laadun kannalta (kysymys kokonaisuudessaan, ks. kuviossa 31 oleva selite).

Valtuutettujen vastaukset eivät jätä sanottavaa tulkinnanvaraa. Kolmen neljäsosan (74 %) mielestä järjestämistä vastuu on järkevää hoitaa kuntien yhteistyönä alueellisesti. Joka viidennen (20 %) mielestä järjestämistä vastuun tulisi olla yksittäisellä kunnalla. Vaikka kysymyksessä ei yksilöidä, mistä palveluista on kyse – eri palveluiden voidaan ajatella edellyttävän erisuuruista väestöpohjaa – vastausjakauma on niin vino, että se on varmasti tarkoitettu yleisemmäksikin palvelujen organisoinnin ohjenuoraksi. (Kuvio 31.)

Vertailu kuntalaisiin tuottaa taas yksituumaisuudesta kertovan tuloksen. Molemmissa ryhmissä yhteistyövaihtoehto peittoaa yksin toimimisen selvin luvuin. Jos jokin ero tulee kirjata, sellaiseksi todetaan valtuutettujen vielä myönteisempi suhtautuminen järjestämistä vastuun alueelliseen jakamiseen. (Kuvio 32.)

Valtuutettujen keskinäiset näkemyserot ovat vähäisiä. Kaikkien ryhmien enemmistö pitää alueellista yhteistyötä parhaana ratkaisuna. Yksittäisen kunnan vastuuta korostavat keskimääräistä enemmän Vasemmistoliiton valtuutetut. Alueellista yhteistyötä tähdentävät tavallista(kin) laajemmin Keskustan valtuutetut. Vaikka kumpikaan ero ei ole kovin suuri, maininnan arvoiseksi ne tekee yhteys kunta-

laisaineiston vastaaviin tuloksiin: Keskustan ja Vasemmistoliiton äänestäjät poikkesivat samalla tavoin väestön keskiarvosta.

Subtautuminen kuntaliitoksiin

Yksi ja viime vuosina nopeasti suosiotaan lisännyt tapa laajentaa palveluiden alueellista järjestämisvastuuta on liittää kuntia yhteen. Tee si "oman asuinkuntani tulisi yhdistyä naapurikunnan tai -kuntien kanssa" saa valtuutetuilta hyväksynnän suuntaan painottuvan vastauksen. Useampi kuin joka toinen (56 %) yhtyy, kaksi viidestä (41 %) torjuu. (Kuvio 33.)

Vaikka valtuutettujen kannoista ei ole käytettävissä samaan kysymykseen perustuvaa seurantatietoa, ryhmän kannanotot ovat siinä määrin myönteisiä, että niiden voi miltei riskittä sanoa kertovan myös hyväksynnän kasvusta. Vuoden 2000 tutkimuksessa valtuutetut suhtautuivat kuntaliitoksiin – puntaroitavina olivat tosin silloin vain pakkoliitokset – kuntalaisiakin kielteisemmin. Maassamme käynnissä oleva ennennäkemätön kuntaliitosbuumi heijastuu oletettavasti myös valtuutettujen arvioihin. Vastaaajiin luonnollisesti sisältyy lukuisia viime aikoina yhdistyneiden, yhdistymässä olevien tai yhdistymisneuvotteluja käyvien kuntien valtuutettuja.

Valtuutettujen kannat osoittautuvat jopa astetta suopeammiksi kuin kuntalaisten tasan kahtia jakautuneet (48 % hyväksyy oman kunnan yhdistymisen, 49 % ei) kannat. Epäsuoraa tukea oletus valtuutettujen kuntaliitoskantojen myönteistymisestä saa kansalaismielipiteessä havaitusta muutoksesta. Kuntalaisten asennoitumisen todettiin olevan nyt hyväksyvämpää kuin kertaakaan aiemmin (Ilmapuntari 2008 -raportti).

Valmius oman kunnan yhdistymiseen on merkittävän yleistä valtuutettujen kaikissa osaryhmissä. Kuntakoon mukainen riippuvuus on kuitenkin – jo perinteiseen tapaan – suhteellisen selvä. Vastustus on suurempaa pienimpien kuntien luokissa. Suurten kuntien edustajat sen sijaan nielaisisivat ympäröivät pikkukunnat ilmeisen mielellään. Osin tähän liittyen Kokoomuksen ja SDP:n valtuutetut ovat myönteisempiä yhdistymiselle kuin Keskustan valtuutetut. Suurin-

ta valmiutta asiaan ilmaisevat kuitenkin vihreiden luvut. (Kuvio 34.)

2.4.6 OVATKO ONGELMAT KUNTAPÄÄTTÄJIEN SYYTÄ?

Vaikka kuntalaisten asenteiden pitkäaikaisseuranta ei ole tuonut esille traumaattista tyytymättömyyttä tai epäluottamusta, jonkinasteista kriittisyyttä tulokset ovat kaikissa vaiheissa kuvastaneet. Kritiikkiä kohdatessaan päättäjät tapaavat puolustautua vetoamalla resurssien tai ylipäättään reaalisten ratkaisuvaihtoehtojen puutteeseen. Onko tämä perustelu pätevä vai onko ongelmassa perimmältään kyse päättäjien kyvyttömyydestä tai peräti piittaamattomuudesta?

Väite ”on kotikuntani päättäjien omaa syytä, jos kunnalliset palvelut ovat riittämättömiä tarpeeseen nähden” tuottaa tulkinnallisesti haastavan tuloksen. Valtuutetut – kysymyksessä mainittuina ”kotikunnan päättäjinä” – luonnollisesti kieltäytyvät suuremmin syyllistämästä itseään. Kuitenkin vain vajaa kaksi kolmasosaa (63 %) torjuu väitteen. Sen hyväksyvien (36 %) tunteja voi tulkita monin tavoin. Positiivinen tulkinta on halu vastuunkantoon kaikissa oloissa, eräänlainen päättäjän ammattikunnia. Myöntäviin vastauksiin sisältynee myös jonkinlaista ”en minä mutta muut” -henkeä. Etenkin vallankäytöstä sivussa olevien ryhmien edustajien voi ajatella arvioivan näin kunnan valtapuolueiden edesottamuksia.

Syytökseen yhtyviä valtuutettuja on nyt hieman enemmän kuin neljä vuotta sitten, jolloin rekisteröitiin niin ikään samansuuntainen liikahdus. Valtuutettujen (itse)kriittisyyden vähittäistä kasvua voinee selittää vaikkapa taloudellisten suhdanteiden kehityksellä. Vaikka työllisyys on parantunut ja taloudessa mennyt jo pitkään niin sanotusti lujaa, palveluita ei katsota ”näissäkään oloissa” saadun toivottuun kuntoon. (Kuvio 35.)

Valtuutettujen yleistynytkään taipumus ”tunnustaa” ei ymmärrettävästi yllä kuntalaisten syytösten tasolle. Näin etenkin, kun kuntalaisten kannanotoissa havaitaan samanlainen trendi. Myös kuntalaisten keskuudessa syytökseen yhtyvien osuus (nyt 56 %) on kasvanut

tutkimuksesta toiseen. Valtuutettujen välisiä suhtautumiseroja tarkasteltaessa todetaan, että Vasemmistoliiton valtuutetut panevat ongelmat hanakimmin päättäjien puikeiin. Päinvastaista kantaa edustavat useimmin Keskustan valtuutetut.

Teemaan liittyy myös vasta-argumentti ”kunnallisia päättäjiä syylistetään suotta päätöksistä, joita he tiukoissa tilanteissa ja ristiriitaisen odotusten vallitessa joutuvat tekemään”. Jos kohta puolustuspuhe kuulostaa valtuutetuista syytöksiä paremmalta, aivan aukotonta hyväksyntää sekään ei ryhmältä saa. Neljä viidestä (80 %) yhtyy, vajaa viidesosa (17 %) ei. Väitteen hyväksyviä on nyt hieman enemmän kuin edellisessä mittauksessa, mutta saman verran kuin sitä edeltävässä. (Kuvio 36.)

Ero kuntalaisten kantoihin ei ole niin suuri kuin ryhmien aseman huomioon ottaen voisi odottaa. Myös kuntalaisten keskuudessa tämä mittari antaa päättäjille pikemminkin vapauttavan kuin langettavan tuomion. Enemmistö (62 %) ymmärtää ratkaisujen reunaehtojen raakuuden. Valtuutettujen väliset erot eivät sisällä erityistä systematiikkaa. Synninpäästöstä kieltäytyvät keskimääräistä useammin suurimpien kuntien sekä vihreiden valtuutetut.

Kolmas aihealueeseen liittyvä teesi ”kunnallispoliitikot ajattelevat paljolti omia etujaan ja vähät välittävät kuntalaisten tarpeista” saa valtuutetuilta liki täydellisen torjunnan. Kyseisen sanomalehtien yleisönosastojen ja internetin keskustelupalstojen kenties kuluneimman politiikanvastaisen fraasin allekirjoittaa joka viides (20 %) valtuutettu. Eriasteisesti, suurin osa jyrkästi, eri mieltä olevia on neljä viidesstä (79 %). Nyt saatu tulos on lähellä kahden edellisen mittauksen keskiarvoa. (Kuvio 37.)

Ero kuntalaisten epäluottamusta henkiviin käsityksiin (60 % hyväksyy väitteen omien etujen ajamisesta, 38 % ei) on mittava. Kyseessä on suurin arvioitsijaryhmien välinen asenne-etäisyys koko laajassa tutkimusaineistossa.

Kuten edellä, väitteen nielevien valtuutettujen vaikuttimia voi tulkita eri tavoin. Kaiketi he ajattelevat syytöksen tarkoittavan vain kunnallispoliitikkoja yleensä, tai ainakin toisten puolueiden valtuutettu-

ja, eivät itseään henkilökohtaisesti tai edes omaa viiteryhmäänsä. Väite omien etujen ajamisesta kiistetään kaikissa valtuutettujen osaryhmissä yleisesti.

3 Kuntavaaleja koskevat kannanotot

Vaalivuoden tutkimus sisälsi myös joukon kuntavaaleihin ja yhteiskunnalliseen osallistumishalukkuuteen liittyviä kysymyksiä. Pääosa niistä oli sisällöltään relevantteja vain kuntalaisille, joten niitä ei esitetty valtuutetuille. Valtuutettujen puntaroitavana oli kuitenkin useita vaalien merkitystä ja kehittämistä koskevia kysymyksiä.

3.1 Vaalien merkitys vaikutuskanavana

Perustuntumaa haettiin teesillä ”kunnallisvaalit eivät tarjoa äänestäjälle todellista mahdollisuutta muuttaa kunnallispolitiikan suuntaa”. Vaalien merkitystä vaikutuskanavana väheksyvällä väitteellä on ymmärrettävästi heikko vaste valtuutettujen keskuudessa. Kiistäminen ei kuitenkaan ole niin kiihkeää kuin voisi ajatella. Väitteen hyväksyy jopa kolme kymmenestä (30 %) valtuutetusta kahden kolmasosan (68 %) ollessa eri mieltä. Ero kuntalaisten epäluuloisiin kantoihin (56 % yhtyy) on silti suuri. (Kuvio 38.)

Valtuutettujen reagoitien lähempi tarkastelu kertoo osin mittavistakin suhtautumiseroista. Vaikka suurimpien puolueiden väliset erot ovat suhteellisen vähäisiä, pienempien ryhmittymien tunnot vaihtelevat näkyvästi. ”Idealistisinta” linjaa edustavat vihreiden val-

tuutetut. Selvästi pessimistisimpiä puolestaan ovat Kristillisdemo-
kraattien ja ns. muiden (muut erittelemättömät puolueet ja sitoutu-
mattomat yhteensä) edustajat. Yleisemmän tason demokratiakäsitys-
ten ohella viimeksi mainittujen luvut heijastanevat henkilökohtaista
turhautumista vaikuttamisen vaikeuteen. Kuntakoon ja alueellisen
sijainnin yhteys – pienemmissä kunnissa ja pohjoisessa arviot ovat
hieman keskimääräistä pessimistisempiä – kertoo, että eroja voi osin
selittää myös kunnan poliittisen rakenteen hajautuneisuus. (Kuvio
39.)

Aiemmin julkaistussa kuntalaisraportissa luodattiin eri tavoin
paitsi kansalaisten kiinnostusta kunnallisia luottamustehtäviä ja vaa-
liehdokkuutta kohtaan myös suhtautumista tällaista aktiivisuutta
edistäviin ”porkkanoihin”. Ehdotus ”kunnallisten luottamustehtävien
määrää pitäisi lisätä tuntuvasti ja näin tarjota kuntalaisille enemmän
mahdollisuuksia osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen” ei isommin
innosta valtuutettuja. Runsas kolmannes (37 %) kannattaa, kuusi
kymmenestä (60 %) vastustaa. Pikemminkin kuin huoli kasvavasta
kilpailusta valtuutettujen kantoja selittänee tietoisuus lisäluottamus-
henkilöiden värväämisen vaikeudesta. ”Uhrautujien” löytäminen on
jo nykyisin usein uuvuttavaa. (Kuvio 40.)

Ero kuntalaisten kantoihin on huomattava. Arvioitsijaryhmien
jakaumat muodostuvat paljolti toistensa käänteiskuviksi (64 % kun-
talaisista pitää ehdotusta hyvänä, 33 % huonona). Valtuutettujen kes-
ken vallitsevissa näkemyseroissa huomio kiinnittyy, kuten tavallista,
poliittiselle kentälle. Vasemmistopuolueiden valtuutetut kannattavat
luottamushenkilöpaikkojen lisäämistä selvästi keskimääräistä enem-
män. Suurimpien porvarillisten ryhmien Keskustan ja Kokoomuksen
edustajat puolestaan suhtautuvat asiaan hieman keskimääräistä nui-
vemmin.

3.2 Suhtautuminen vaaleja koskeviin kehittämisehdotuksiin

Valtuutettujen tuli ottaa kantaa myös erilaisiin vaalikansan virkistämiseksi kaavailtuihin keinoihin. Yhtenä äänestäjien herätyskeinona on esitetty sitä, että puolueet pelkkien ehdokaslistojensa esittelyn sijasta operoisivat myös tarjouksillaan kunnan korkeimmaksi luottamushenkilöjohdoksi. Poliitiikan henkilöitymiseen pohjaava idea on perustaltaan sama kuin eduskuntavaalien mieltäminen pääministerivaaleiksi.

Ehdotusta ”puolueiden tulisi ennen kunnallisvaaleja julkistaa ehdokkaansa keskeisiin poliittisiin luottamustehtäviin kuten kunnan valtuuston ja -hallituksen puheenjohtajiksi” saa valtuutetuilta vaisun vastaanoton. Ideaa hyvänä pitäviä on jonkin verran vähemmän (43 %) kuin sitä huonona pitäviä (53 %). (Kuvio 41.)

Vaikka tulos on suhteellisen tasapainoinen, se poikkeaa jälleen olennaisesti kuntalaisten vastaavasta tuloksesta. Keulakuvien kertominen olisi mieluisaa kuntalaisten kahdelle kolmasosalle (67 %). Valtuutettujen väliset suhtautumiserot eivät ole kovin suuria. Puolueittaisen vaihtelun hyväksyväntä ääripäätä edustavat vihreiden valtuutetut ja torjuvinta Keskustan valtuutetut.

Tähän epäsuorasti liittyvä ehdotus, jonka mukaan ”kunnan palveluksessa olevia työntekijöitä ei pitäisi valita kunnanhallituksen jäseniksi”, saa valtuutetuilta vahvan puollon. Seitsemän kymmenestä (71 %) yhtyy, joka neljäs (26 %) ei. Mikäli ajatus toteutettaisiin, ”virkakiello” rajaisi kuntahenkilöstön pois myös edellisen ehdotuksen mukaisista puheenjohtajaehdokkauksista. Tutkimuksen vertailuryhmät todetaan sikäli samanmielisiksi, että myös kuntalaisten kannat painottuvat samaan suuntaan (53 % yhtyy). Valtuutetuille asia on kuitenkin huomattavasti selvempi. (Kuvio 42.)

Vaikka valtuutettujen mikään osaryhmä ei voimaperäisesti vastusta ajatusta kuntahenkilöstön pitämisestä hallitusten ulkopuolella, puolueittaiset erot ovat silti suuria. Keskustan ja Kokoomuksen valtuutetut ovat liki yksimielisesti porttikiellon kannalla. Vasemmisto-

puolueissa ja vihreissä halu tähän on huomattavasti laimeampaa. (Kuvio 43.) Samankaltaiset puoluekannatuksen mukaiset erot todettiin myös kuntalaisten kannanottoja eriteltäessä.

Äänestämisen helpottamiseen tähtäävä ehdotus ”kunnallisvaaleissa ennakkoäänestyspaikkoja on lisättävä nykyisestä” saa valtuutetuilta verraten torjuvan vastaanoton. Runsas kolmannes (37 %) kannattaa, kuusi kymmenestä (59 %) ei. Tässä asiassa edustajien ja edustettavien tahto käy hyvin yksiin. Ehdotus ei elähdytä myöskään kuntalaisia, joiden kannat ovat jopa hieman torjuvampia (vain 33 % kannattaa). (Kuvio 44.)

Valtuutetut eivät kuitenkaan ole keskenään kovin yksimielisiä. Ryhmän kannoissa nähdään epätavallisen selvä kuntakoon mukainen riippuvuus. Mitä suurempi kunta, sitä suopeammin ennakkoäänestyspaikkojen lisäämiseen suhtaudutaan. Pikkukunnissa niitä ei kaipaakaan. Myös puolueryhmien väliset erot ovat mittavia. Lisämahdollisuuksia äänestämiseen toivoo joka toinen SDP:n, vihreiden ja Vasemmistoliiton valtuutettu. Keskustan ja Kokoomuksen kohdalla osuus jää lähes puolet pienemmäksi. Maan eri alueiden välillä ei silti havaita käytännössä lainkaan eroja. (Kuvio 45.)

Julkisuudessa esitetyt toiveet nettiäänestämisen järjestämisestä ovat toistaiseksi törmänneet maassamme viranomaisen viileyteen. Järjestelmän riskien (vaalisalaisuuden säilyminen ym.) kuten muidenkin käytännön toteutuksen ongelmien on katsottu vielä vaativan lisäselvityksiä. Ehdotus ”ns. etä-äänestäminen kunnallisvaaleissa tulisi tehdä mahdolliseksi siten, että kuntalaiset voivat äänestää internetin avulla” saa valtuutetuilta vahvan puollon. Useampi kuin kaksi kolmesta (69 %) kannattaa, ja vastaan on runsas neljännes (27 %). (Kuvio 46.)

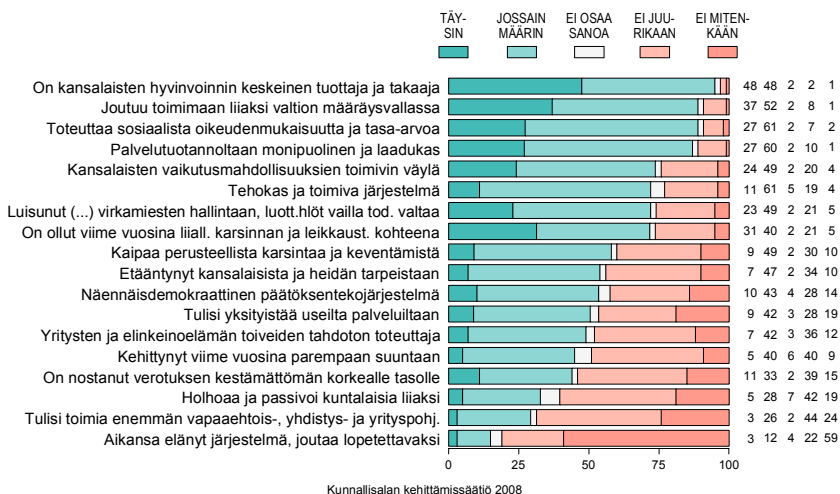
Vertailu kuntalaisten kantoihin kertoo pitkälle menevästä yhdenmukaisuudesta. Ajatus internet-äänestämisen mahdollistamisesta saa kuntalaisten keskuudessa jopa hieman suuremman kannatuksen (71 % yhtyy ehdotukseen). Myös valtuutettujen kesken asiasta vallitsee laaja konsensus. Hieman keskimääräistä epäluuloisemmiksi havaitaan Vasemmistoliiton valtuutetut. Vaikka vihreiden jakauma ei suuresti

poikkeaa keskimääräisestä, ryhmän innostus välittyy vastausten intensiteetin kautta (suuri ”täysin samaa mieltä” olevien osuus). (Kuvio 47.) Kuntalaisaineistossa sama ilmeni vihreiden äänestäjien muita suurempana nettiäänestyksen kannatuksena.

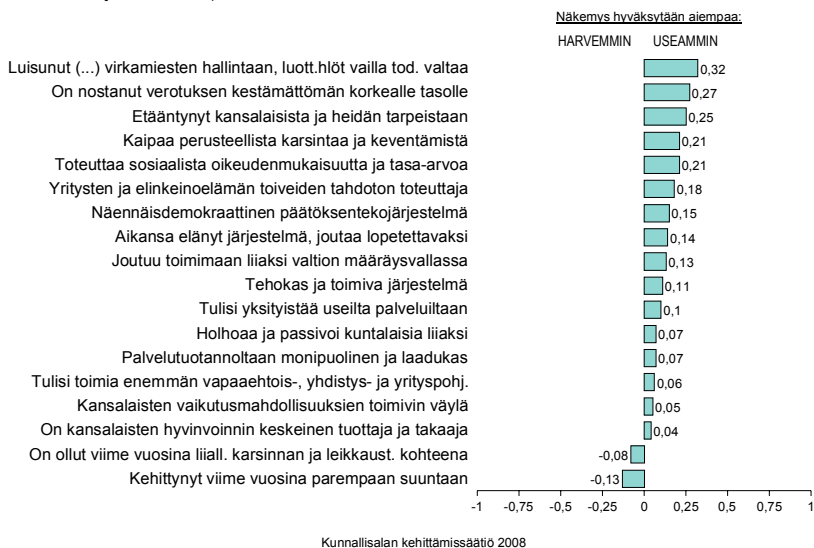
Tasaisin väliajoin julkisuuteen noussut ja sieltä yhtä usein alas ammuttu ehdotus äänestysikärajan alentamisesta torjutaan valtuutettujen keskuudessa selväsanaisesti. Vaade ”äänioikeus kunnallisvaaleissa tulisi laskea 16 vuoteen” saa kannatusta vain joka neljänneltä (25 %). Eri mieltä on lähes kolme neljästä (73 %). Tässä asiassa valtuutettujen kannat vastaavat tarkoin kansan tahtoa. Niin ehdotuksen hyväksyvien kuin hylkäävienkin osuus on kuntalaisten keskuudessa tarkasti sama. (Kuvio 48.)

Valtuutettujen mielipiteiden lähempi tarkastelu paikantaa suurimmat erot jälleen poliittiselle kentälle. Näkyvin poikkeama koskee vihreiden edustajia, joiden enemmistö näyttäisi puoltavan äänestysikärajan alentamista. Myös Keskustan valtuutetut ilmaisevat – vaikka ryhmän enemmistön kanta on torjuva – hieman keskimääräistä enemmän viehtymystä asiaan. Tavallistakin enemmän vastustusta idea herättää vasemmistopuolueiden valtuutetuissa. Vaikka kannanottojen perusteet ovat varmastikin pääosin muita, luvuissa voi aistia tiettyjä puoluetaktisia tendenssejä. Ikärajan alentaminen houkuttelee eniten niitä poliittisia ryhmiä, joiden kannatuksen on todettu olevan suurinta äänestysikää lähestyvien nuorten keskuudessa.

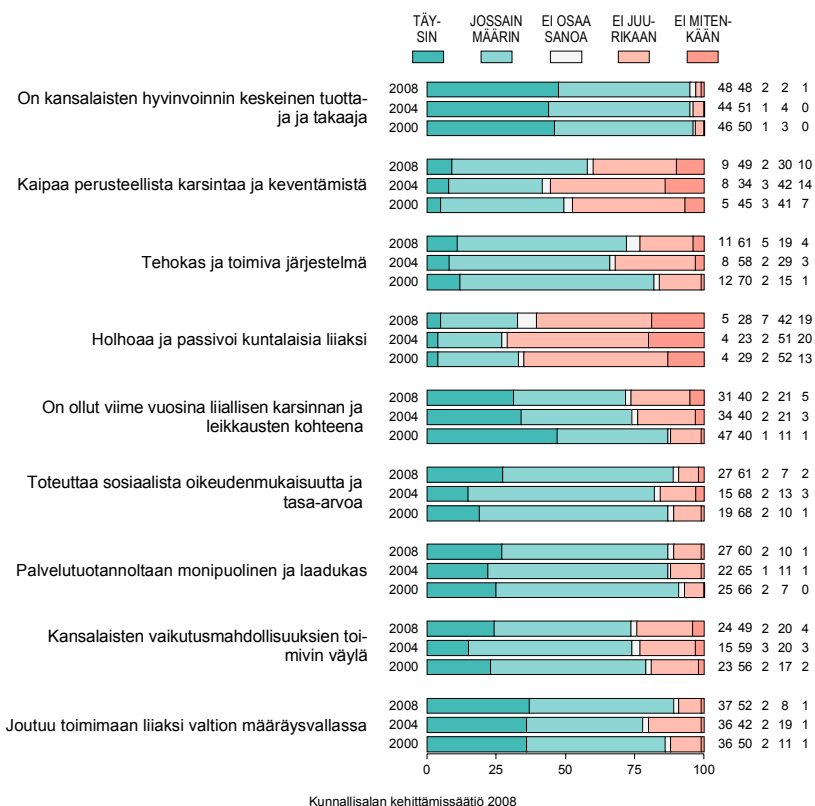
Kuvio 1. KUNNALLISHALLINTOA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT: VALTUUTETTUIJEN ARVIOT (vastaa omaa näkemystä..., %).

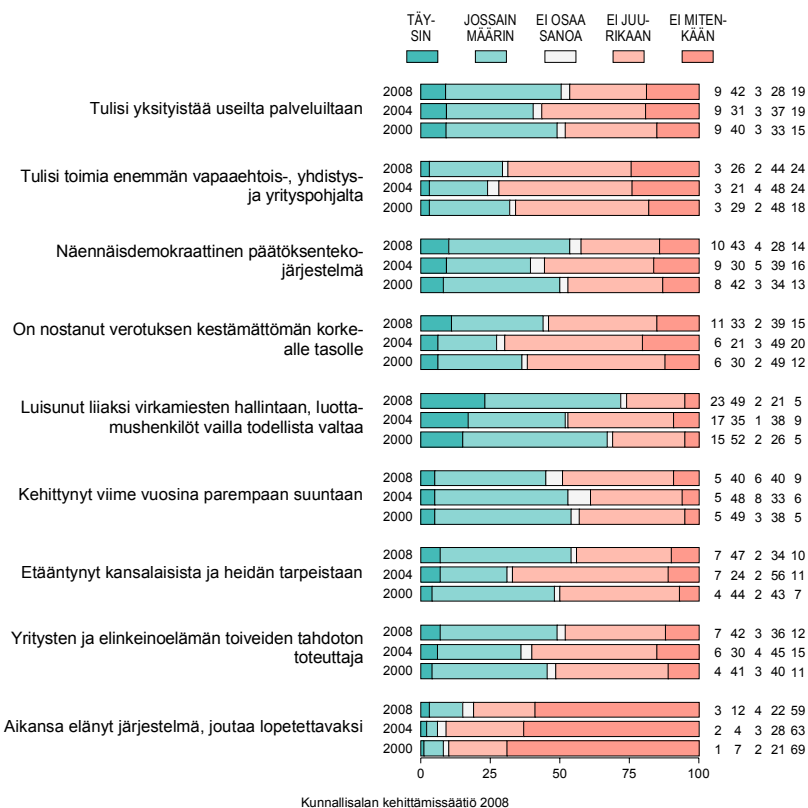
Kuvio 2. KUNNALLISHALLINTOJA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT: VALTUUTETTUIJEN ARVIOT VUOSINA 2004 JA 2008 (asteikkokeskiarvojen erotukset).

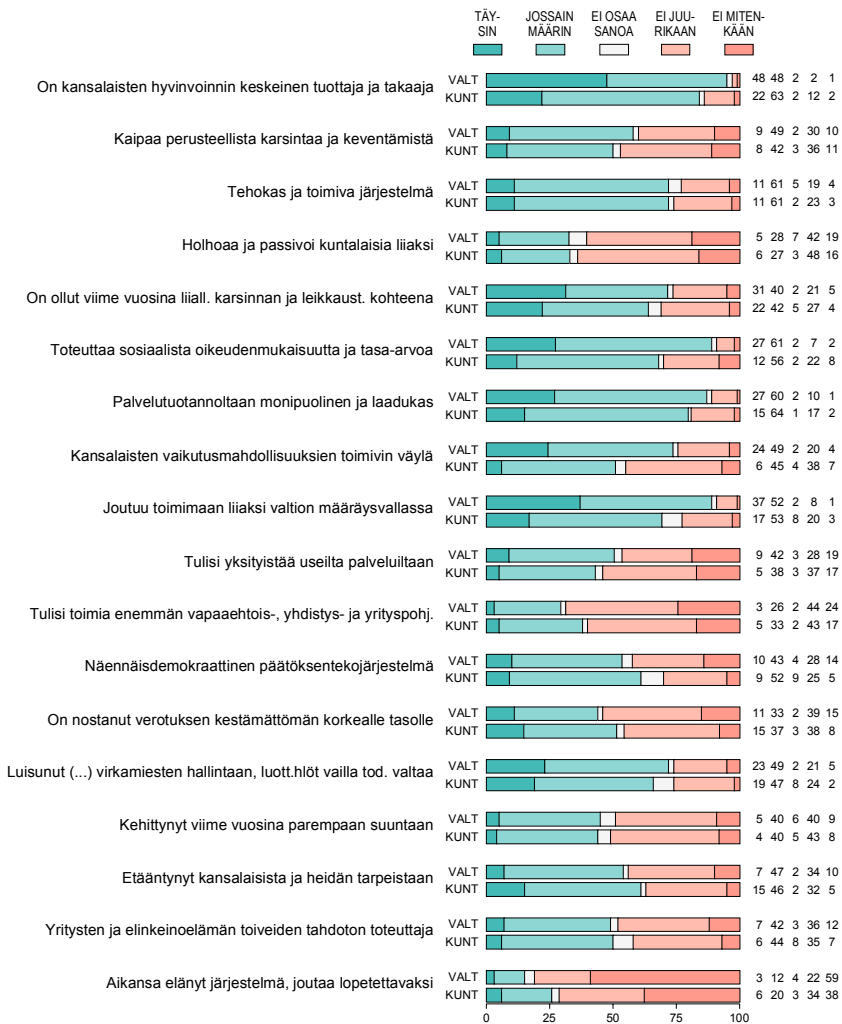
Kuvio 3a. KUNNALLISHALLINTOA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT: VALTUUTETTUIJEN ARVIOT VUOSINA 2000, 2004 JA 2008 (%).

Kuvio 3b. KUNNALLISHALLINTOA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT: VALTUUTETTUIJEN ARVIOT VUOSINA 2000, 2004 JA 2008 (%).

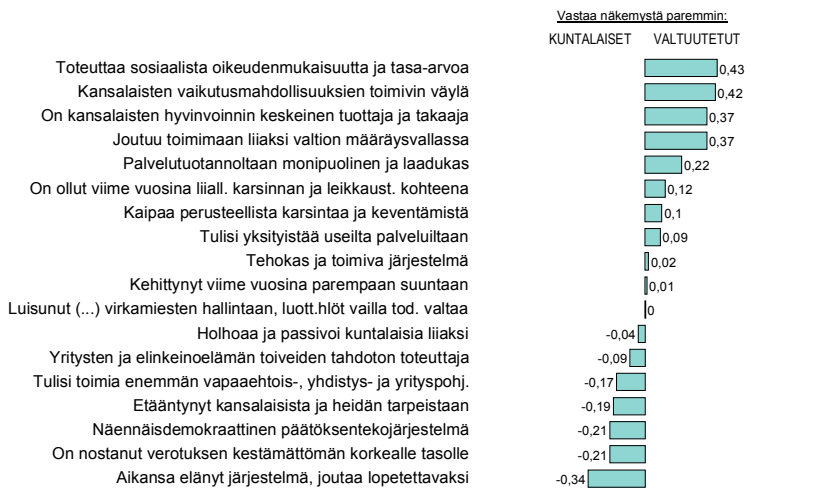

Kuvio 4. KUNNALLISHALLINTOA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT: VALTUUTETTUJEN vs. KUNTALAISTEN ARVIOT (vastaa omaa näkemystä..., %).

Kunnallissalan kehittämissääntö 2008

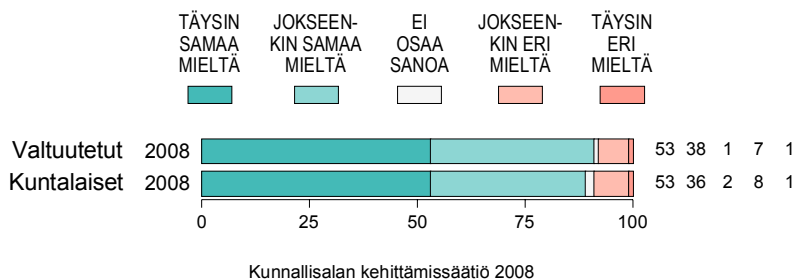
Kuvio 5. KUNNALLISHALLINTOA JA KUNNALLISIA PALVELUITA KOSKEVAT LUONNEHDINNAT: KUNTALAISET vs. VALTUUTETUT (asteikkokeskiarvojen erotukset).

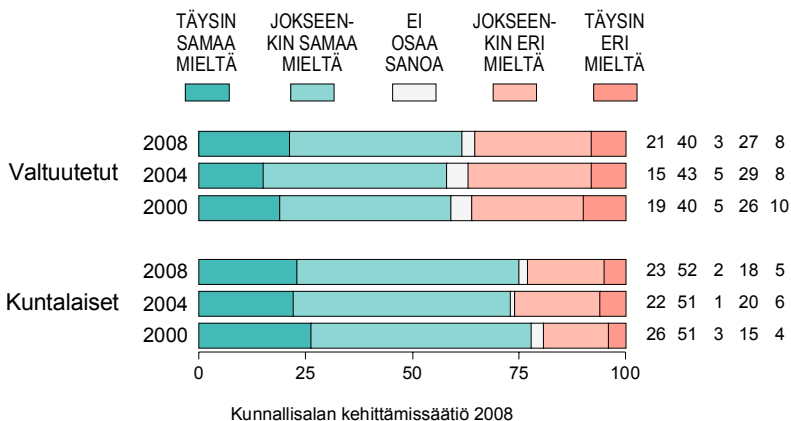
Kunnallissalan kehittämissäätiö 2008

Kuvio 6.

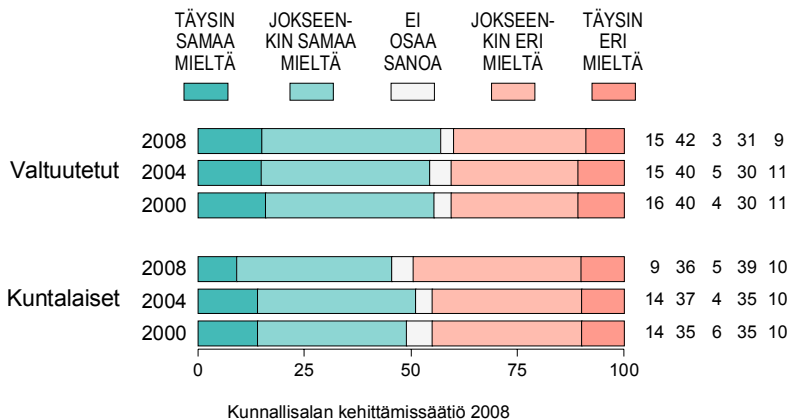
"Kunnallinen itsehallinto ja demokratia ovat suomalaisille perusarvoja, joita ei saa heikentää missään oloissa" (%).

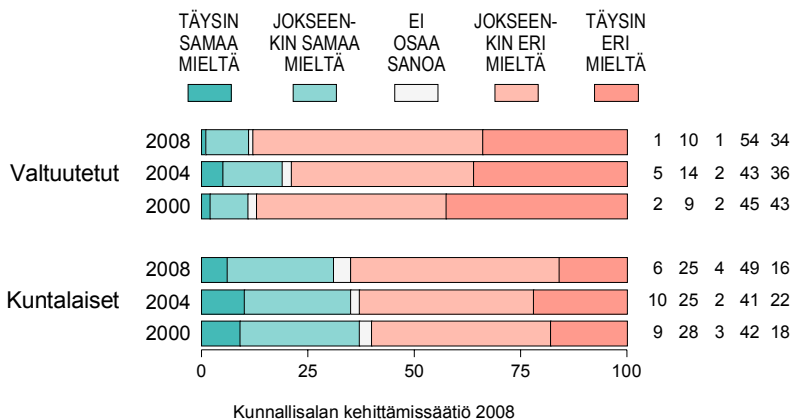
Kuvio 7. "Kunnallisten kansanäänestysten nykyistä laajempi käyttö lisäisi kuntalaisten kiinnostusta kunnallisia asioita kohtaan ja halua osallistua niihin" (%).

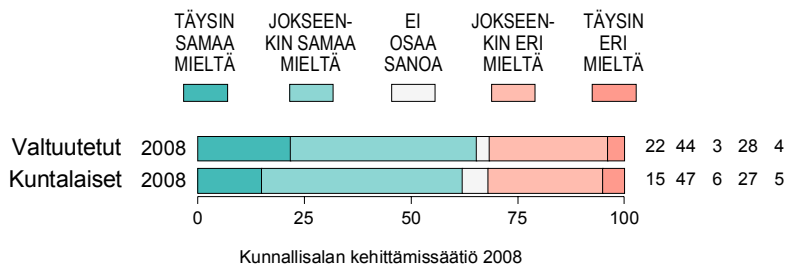
Kuvio 8. "Kuntalaisten suorien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen esim. kansanäänestyksin tuottaisi helposti huonoja ja lyhytjänteisiä päätöksiä" (%).

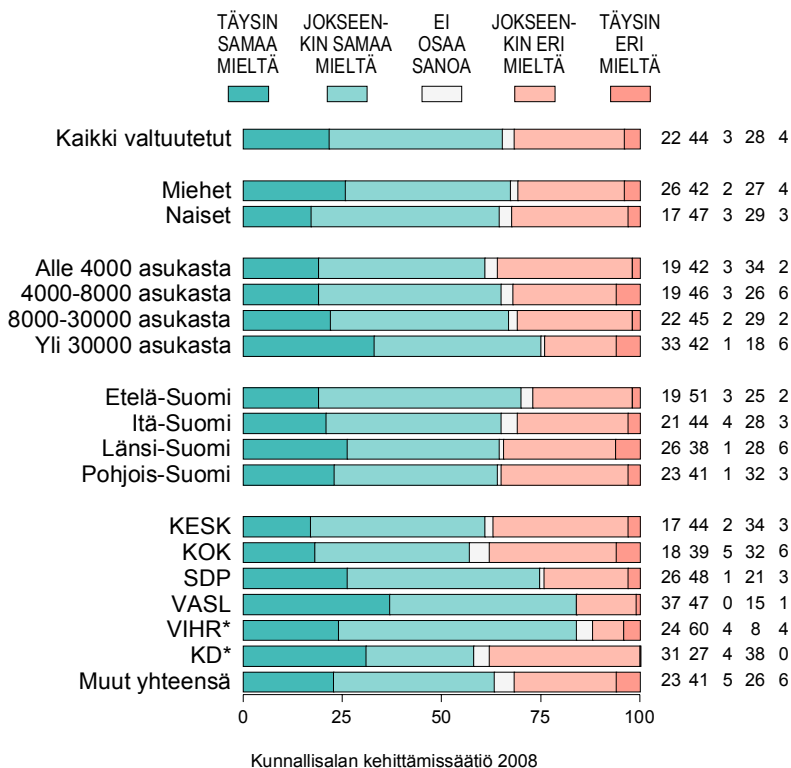
Kuvio 9. "Kunnanjohtajan ja virkamiesten pitäisi asiantuntijoina saada enemmän päätösvaltaa kunnissa" (%).

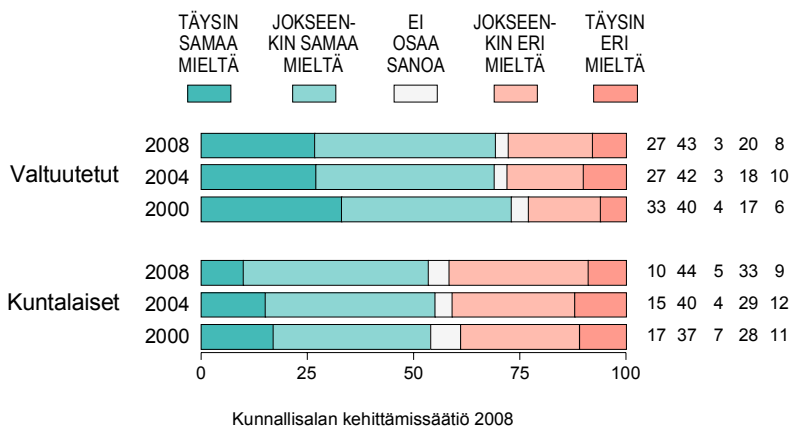
Kuvio 10. "Kuntia johdetaan liian virkamiesvetoisesti, jonka vuoksi luottamushenkilöiden todellista valtaa tulisi kasvattaa" (%).

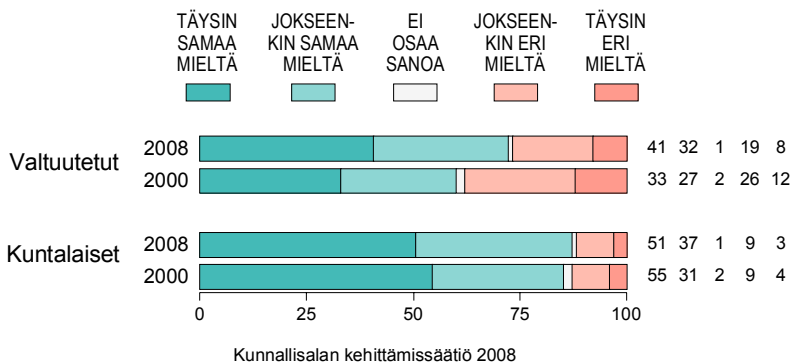
Kuvio 11. "Kuntia johdetaan liian virkamiesvetoisesti, jonka vuoksi luottamushenkilöiden todellista valtaa tulisi kasvattaa" (%).

Kuvio 12. "Puolueet ovat tae siitä, että kunnallishallinto toimii kansanvaltaisesti" (%).

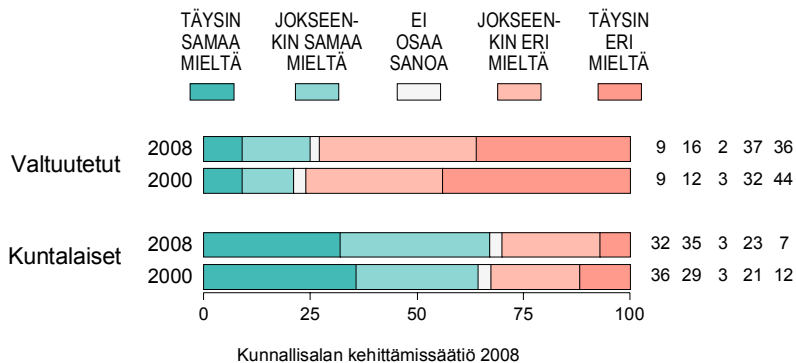

Kuvio 13. "Kunnan- ja kaupunginjohtajat* tulisi valita virkaansa määrääjäksi" (%).

*Kysymysmuoto osittain muuttunut. Vuonna 2000 muotoiluna oli: "Kaikki kunnan- ja kaupunginjohtajat tulisi..."

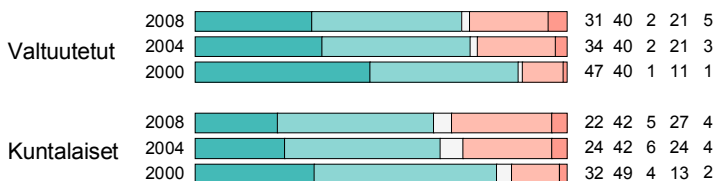
Kuvio 14. "Kaupungin ja kuntien johtajat tulisi valita virkaansa suoralla kansanvaalilla" (%).

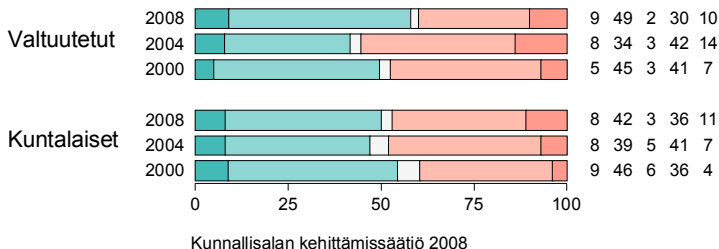
Kuvio 15. KUNNALLISHALLINNON LUONNEHDINNAT: MUUTOKSETJÄRJESTELMÄN RASKAUTEEN/KEVEYTEEN SUHTAUTUMISESSA (vastaa omaa näkemystä..., %).

TÄY-
SIN JOSSAIN
MÄÄRIN EI OSAA
SANOA EI JUU-
RIKAAN EI MITEN-
KÄÄN

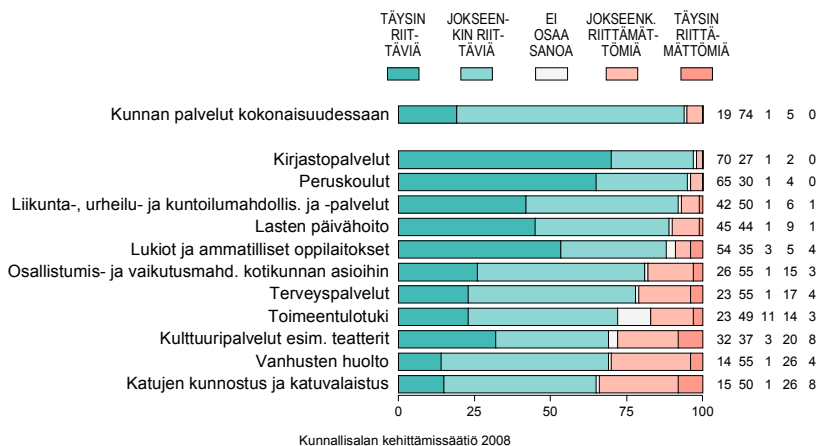
a) On ollut viime vuosina liiallisen karsinnan ja leikkausten kohteena

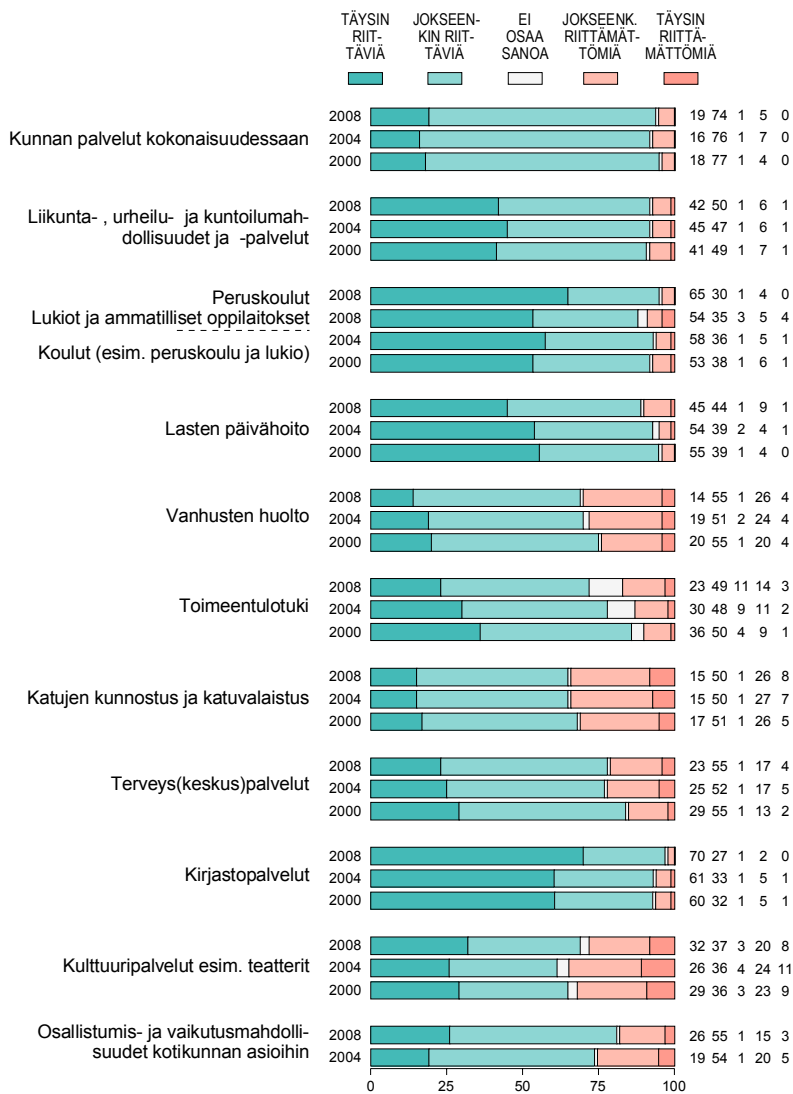
b) Kaipaa perusteellista karsintaa ja keventämistä

Kuvio 16. KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT KUNNASSA OVAT NIIDEN TARPEESEEN NÄHDEN: VALTUUTETTUJEN ARVIOT (%).

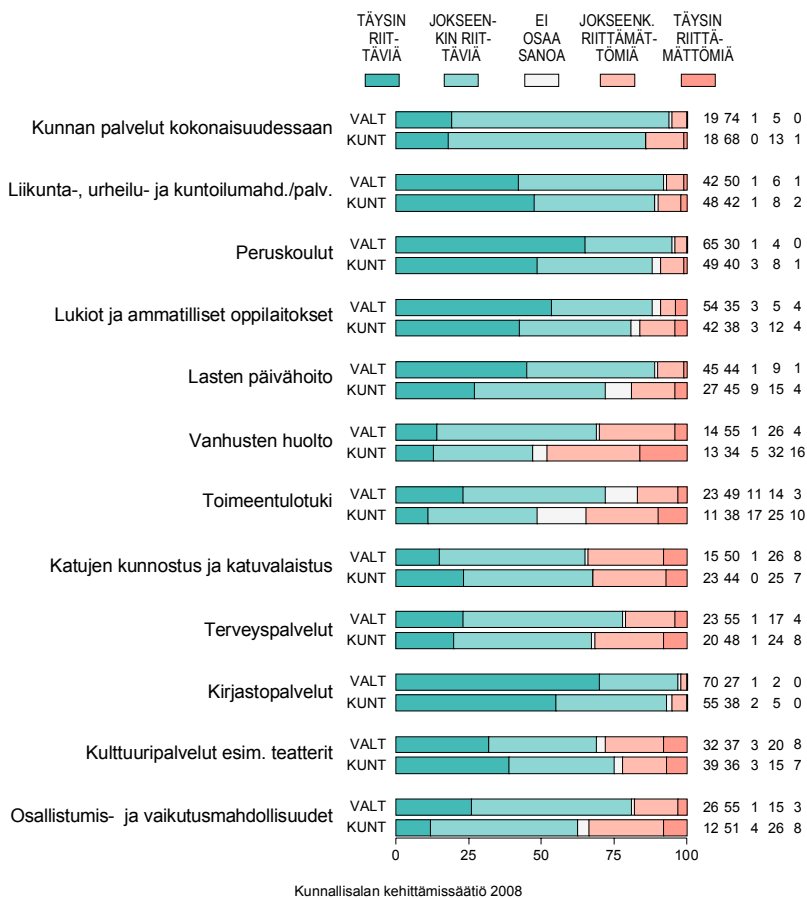

**Kuvio 17. KUINKA RIITTÄVIÄ KOTIKUNNAN KUNNALLISET PALVELUT OVAT: VAL-
TUUTETTUJEN ARVIOT VUOSINA 2000, 2004 JA 2008 (%).**

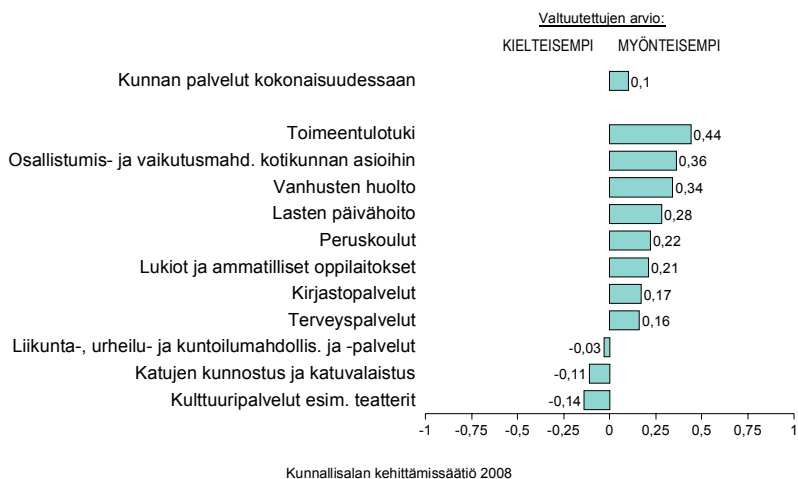

Kunnallissalan kehittämissäätiö 2008

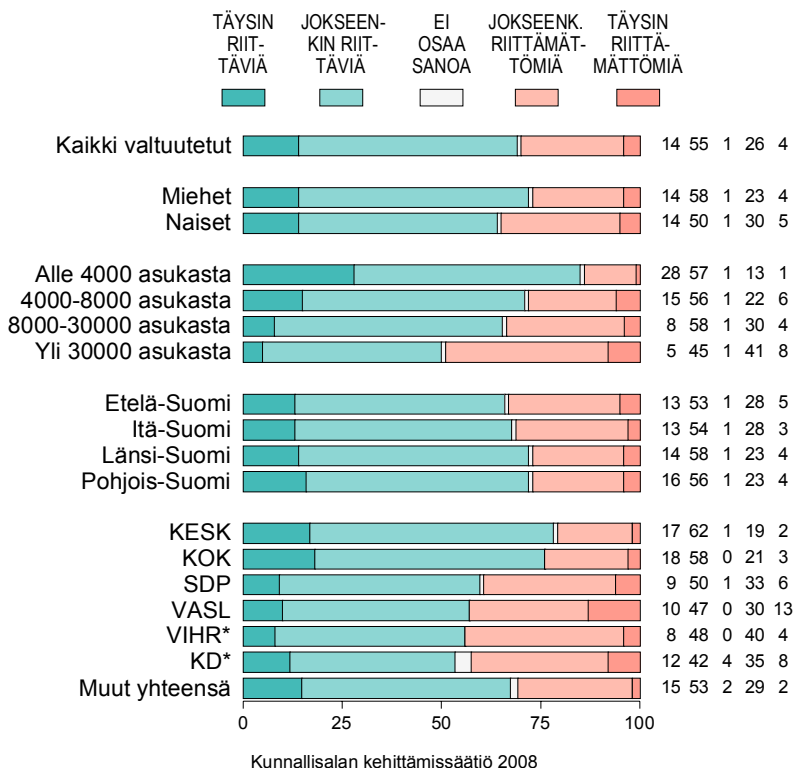
Kuvio 18. KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT KOTIKUNNASSA OVAT: VALTUUTETTUIJEN vs. KUNTALAISTEN ARVIOT (%).

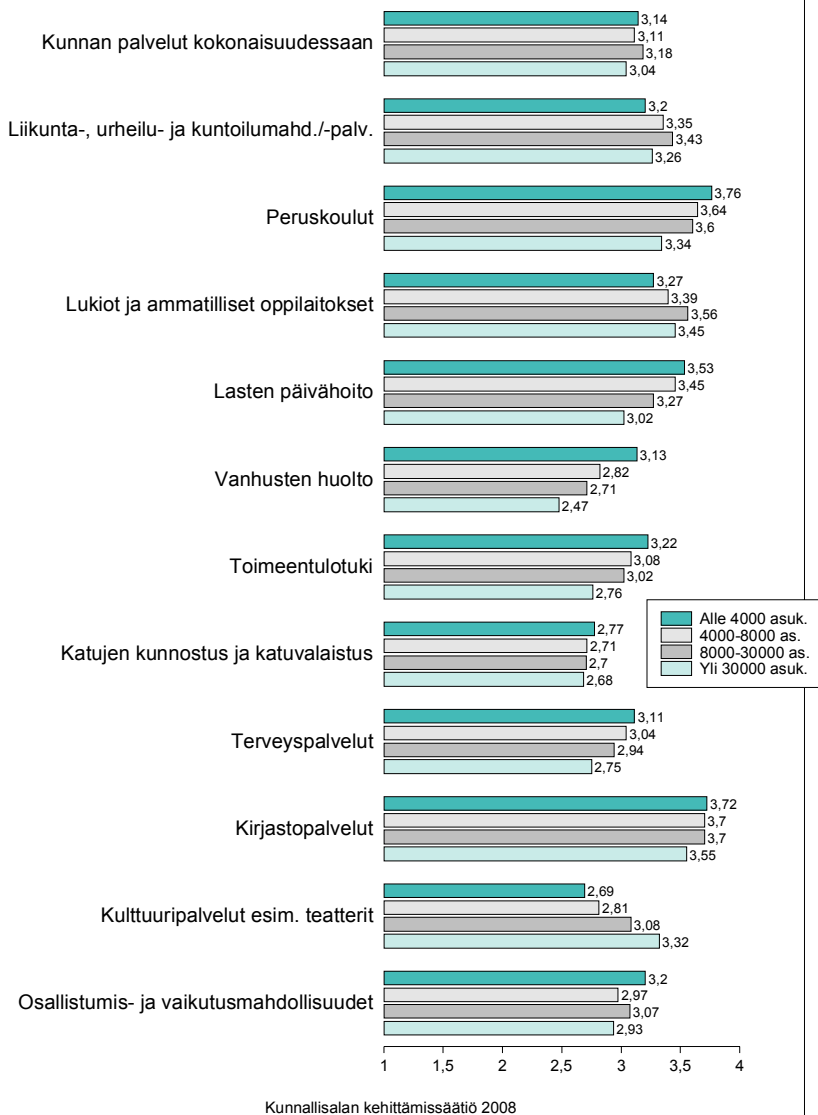
Kuvio 19. KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT OVAT: VALTUUTETTUI-
JEN JA KUNTALAISTEN ARVIOINTIEN EROT (asteikkokeskiarvojen ero-
tukset).

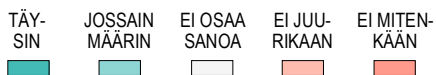
Kuvio 20. KUINKA RIITTÄVIÄ KUNNALLISET PALVELUT OVAT: VANHUSTEN HUOLTO (%).

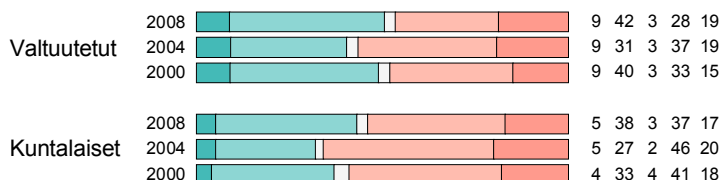
Kuvio 21. PALVELUIDEN RIITTÄVYYS: VALTUUTETTUIJEN ARVIOT KUN-
TAKOON MUKAAN (asteikkokeskiarvot).

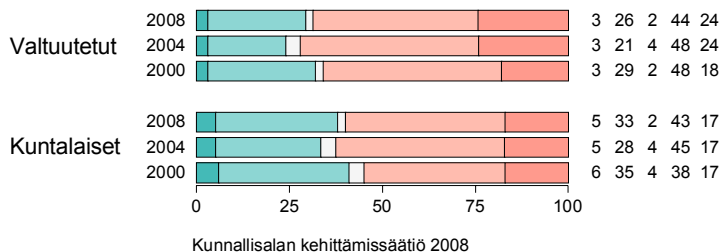
Kuvio 22. KUNNALLISHALLINNON LUONNEHDINNAT: MUUTOKSET YKSITYISTÄMISEEN JA KOLMANNEN SEKTORIN ASEMAAN SUHTAUTUMISESSA (vastaa omaa näkemystä..., %).

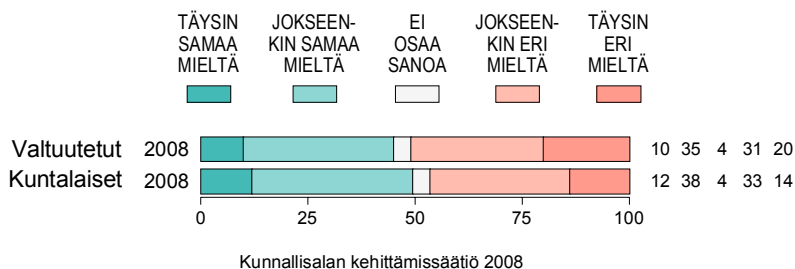
a) Tulisi yksityistää useilta palveluiltaan

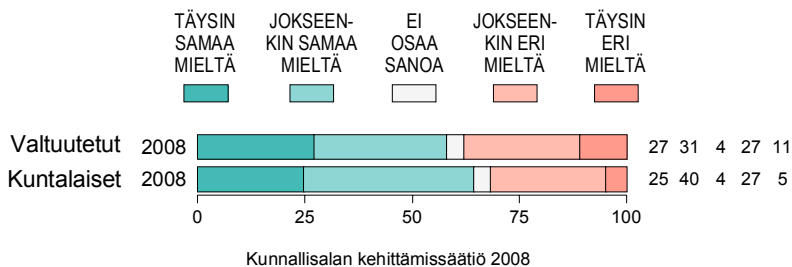
b) Tulisi toimia enemmän vapaaehtois-, yhdistys- ja yrityspohjalta

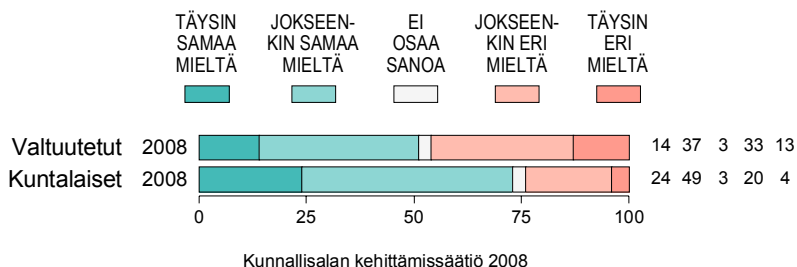
Kuvio 23. "Kunnallisten palveluiden siirtäminen yksityisten yritysten tai muiden yksityisten tahojen hoidettavaksi toisi palveluihin tehokkuutta ja säästäisi kustannuksia" (%).

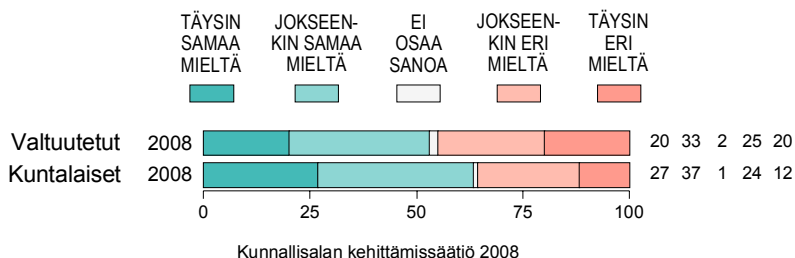
Kuvio 24. "Mikäli kunnalliset palvelut ulkoistettaisiin yksityisten yritysten tai järjestöjen hoidettaviksi, kuntalaisten eriarvoisuus ja turvattomuus lisääntyisi" (%).

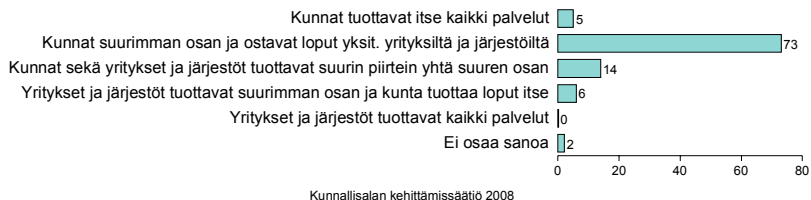
Kuvio 25. "Kansalaisilla tulisi olla paremmat mahdollisuudet itse ratkaista, haluavatko he verovaroiillaan yksityisesti vai julkisesti tuotettuja sosiaali-, koulutus- ja terveyspalveluita" (%).

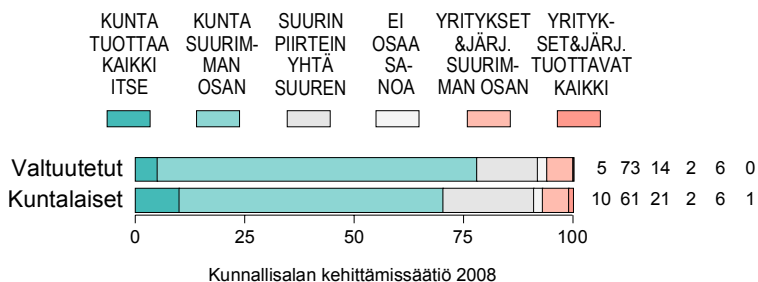
Kuvio 26. "Minulle on yhdentekevää kuka järjestää ja tuottaa kunnalliset palvelut, jos saan ne läheltä ja laadukaina" (%).

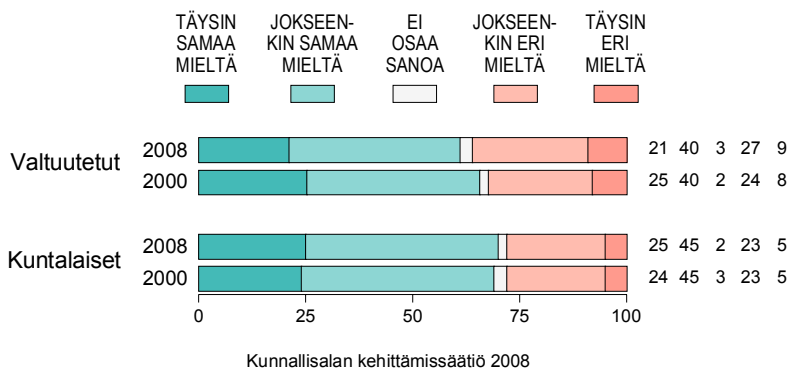
Kuvio 27. MIHIN SUUNTAAN PALVELUIDEN TUOTANTOA OLISI JÄRKEVÄÄ KEHITTÄÄ, JOS AJATELLAAN PALVELUIDEN KUSTANNUKSIA, SAATAVUUTTA JA LAATUA: VALTUUTETTUIJEN NÄKEMYKSET (%).

Kuvio 28. MIHIN SUUNTAAN PALVELUIDEN TUOTANTOA OLISI JÄRKEVÄÄ KEHITTÄÄ: VALTUUTETTUIJEN vs. KUNTALAISTEN NÄKEMYKSET (%).

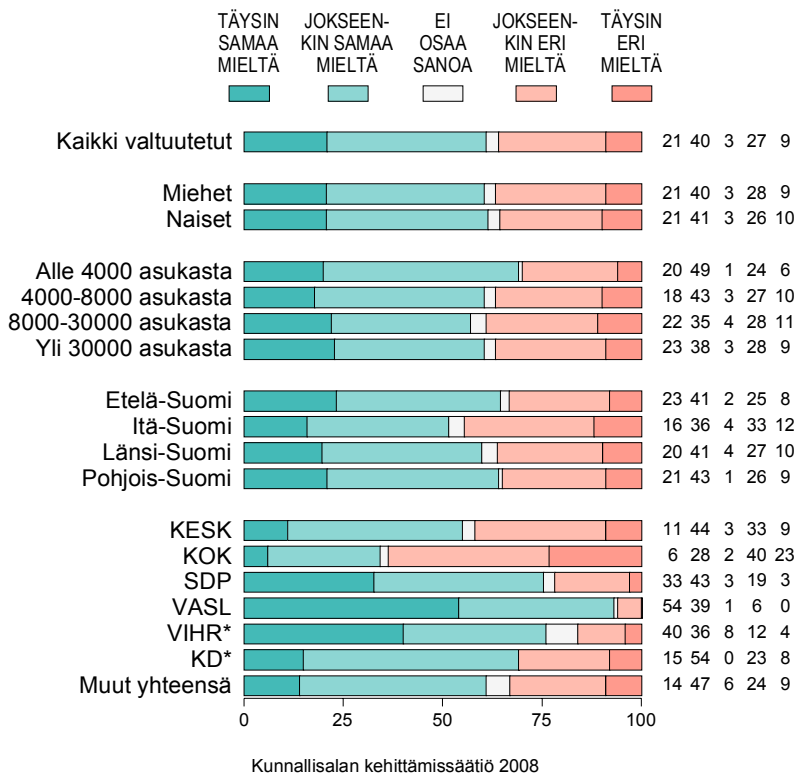

Kuvio 29. "On parempi* korottaa kunnallisveroa kuin karsia kunnallisia palveluita" (%).

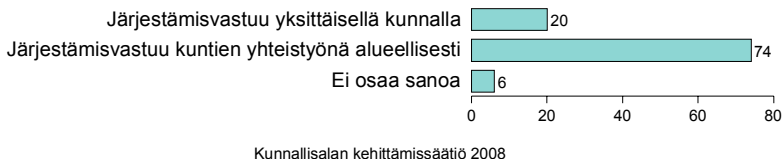

*Kysymysmuoto osittain muuttunut. Ennen vuotta 2008:
"Jos on pakko, on parempi korottaa..."

Kuvio 30. "On parempi korottaa kunnallisveroa kuin karsia kunnallisia palveluita" (%).

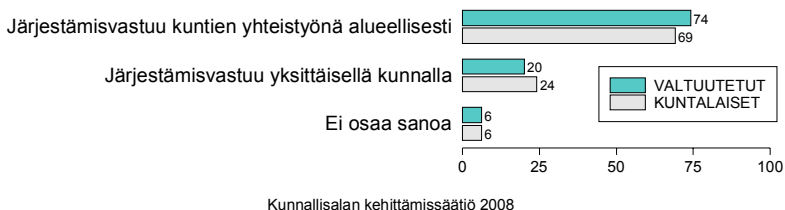

Kuvio 31. PERUSPALVELUIDEN JÄRJESTÄMISVASTUU TULEVAISUUDESSA: YKSITTÄINEN KUNTA VAI KUNTIEN YHTEISTYÖNÄ ALUEELLISESTI (%).*

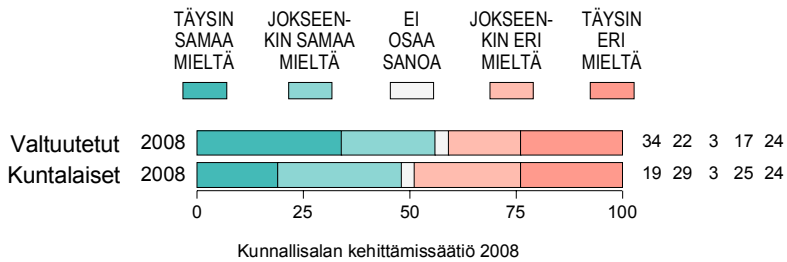

*Kysymys ja siihen sisällynyt taustoitusta kokonaisuudessaan: "Kunnat ovat vastuussa siitä, että kansalaiset saavat peruspalvelut. Yksittäinen kunta voi olla tämän järjestämisvastuun kantaja tai vastuu voidaan jakaa kuntien yhteistyönä laajalla maantieteellisellä alueella. Jos ajattelette asiaa palveluiden kustannusten, saatavuuden ja laadun kannalta, miten olisi järkevää tulevaisuudessa ratkaista kysymys järjestämisvastuusta? "

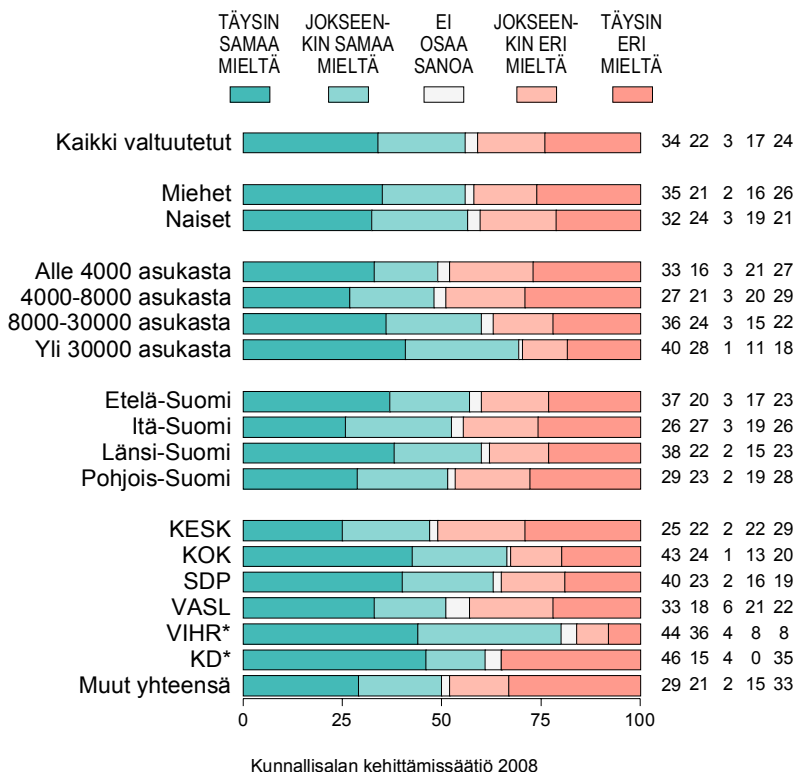
Kuvio 32. PERUSPALVELUIDEN JÄRJESTÄMISVASTUU TULEVAISUUDESSA: VALTUUTETTUIJEN vs. KUNTALAISTEN NÄKEMYKSET (%).

Kuvio 33. "Oman asuinkuntani tulisi yhdistyä naapurikunnan tai -kuntien kanssa" (%).

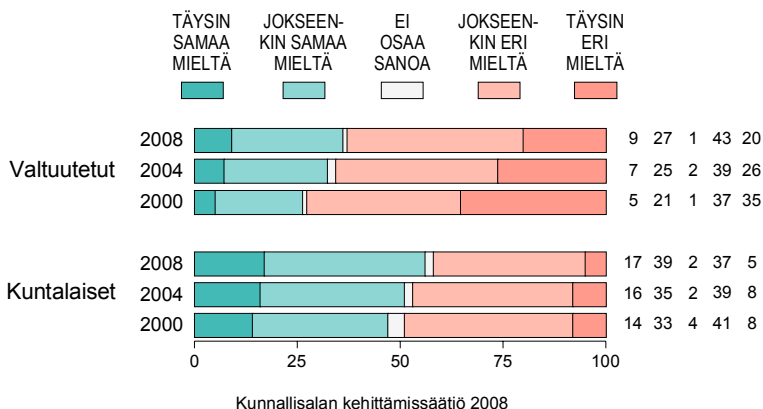

Kuvio 34. "Oman asuinkuntani tulisi yhdistyä naapurikunnan tai -kuntien kanssa" (%).

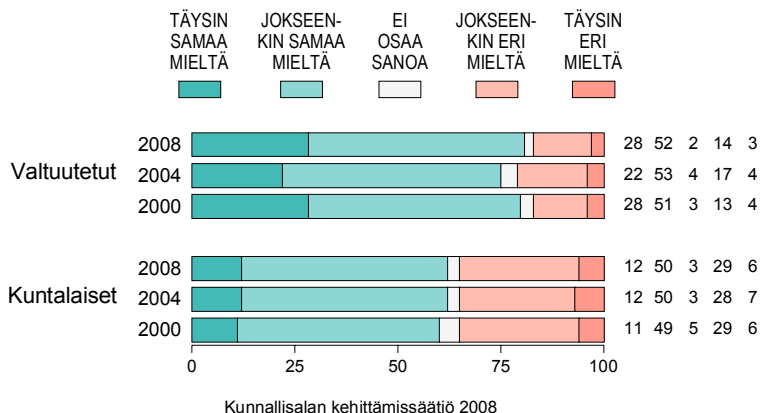
Kuvio 35.

"On kotikuntani päättäjien omaa syytä, jos kunnalliset palvelut ovat riittämättömiä tarpeeseen nähden" (%).

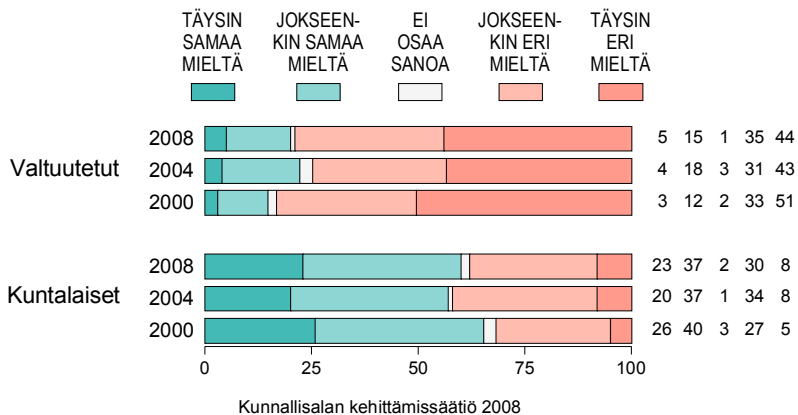

Kuvio 36.

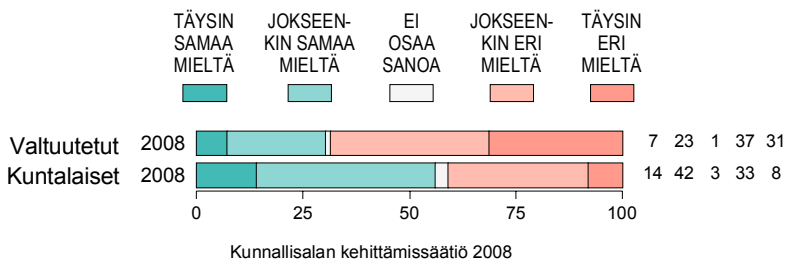
"Kunnallisia päättäjiä syyllistetään suotta päätöksistä, joita he tiukoissa tilanteissa ja ristiriitaisten odotusten vallitessa joutuvat tekemään" (%).

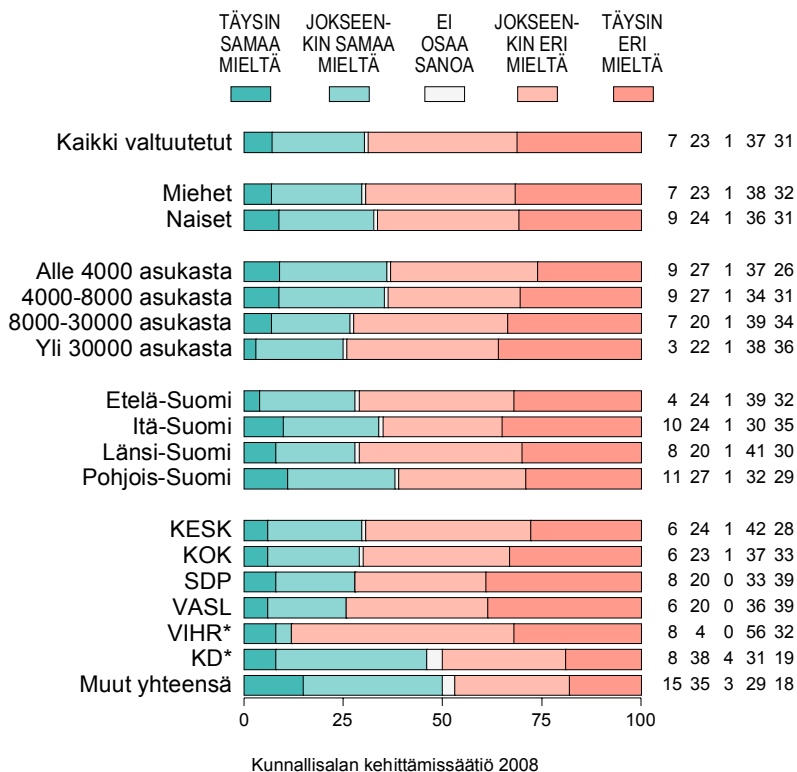
Kuvio 37. "Kunnallispoliitikot ajattelevat paljon omia etujaan ja vähät välittävät kuntalaisten tarpeista" (%).

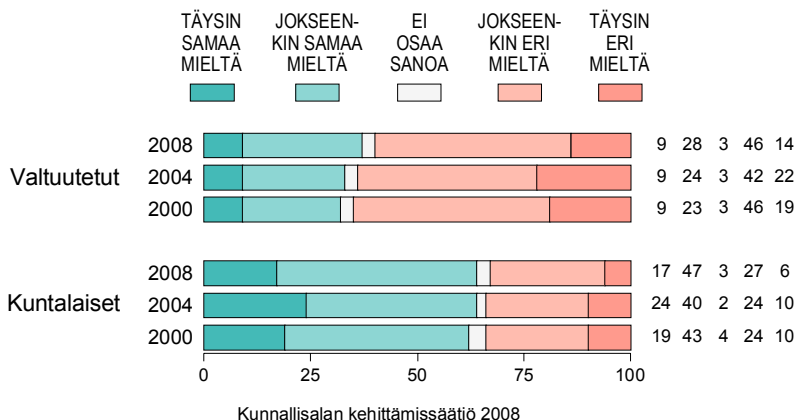
Kuvio 38. "Kunnallisvaalit eivät tarjoa äänestäjälle todellista mahdollisuutta muuttaa kunnallispolitiikan suuntaa" (%).

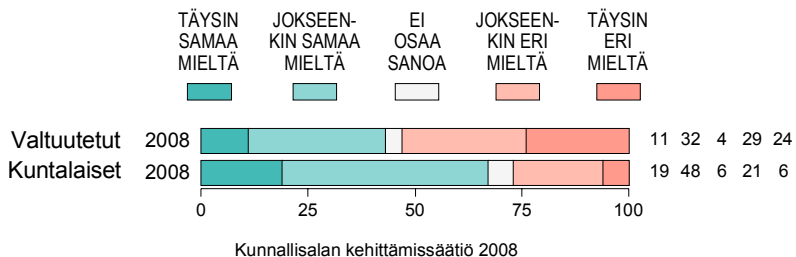
Kuvio 39. "Kunnallisvaalit eivät tarjoa äänestäjälle todellista mahdollisuutta muuttaa kunnallispolitiikan suuntaa" (%).

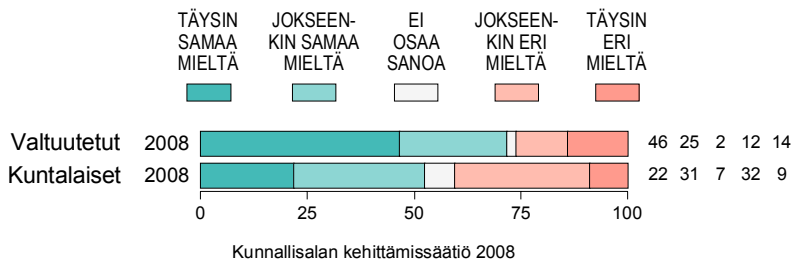
Kuvio 40. "Kunnallisten luottamustehtävien määrää pitäisi lisätä tuntuvasti ja näin tarjota kuntalaisille enemmän mahdollisuuksia osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen" (%).

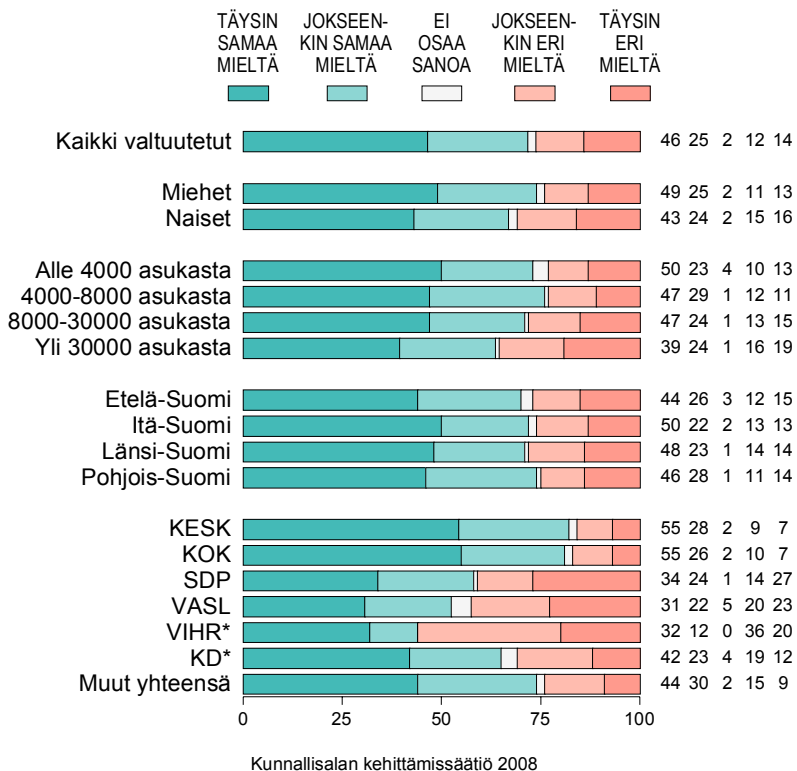
Kuvio 41. "Puolueiden tulisi ennen kunnallisvaaleja julkistaa ehdokkaansa keskeisiin poliittisiin luottamustehtäviin, kuten kunnanvaltuuston ja -hallituksen puheenjohtajiksi" (%).

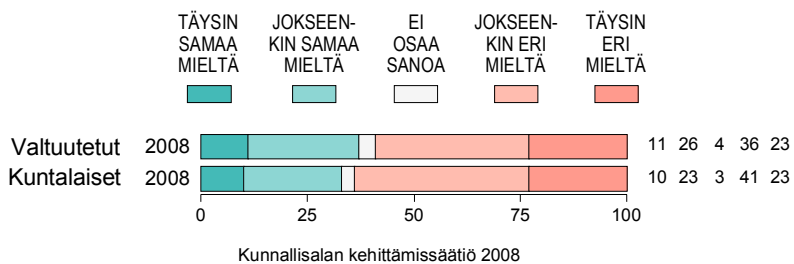
Kuvio 42. "Kunnan palveluksessa olevia työntekijöitä ei pitäisi valita kunnanhallituksen jäseniksi" (%).

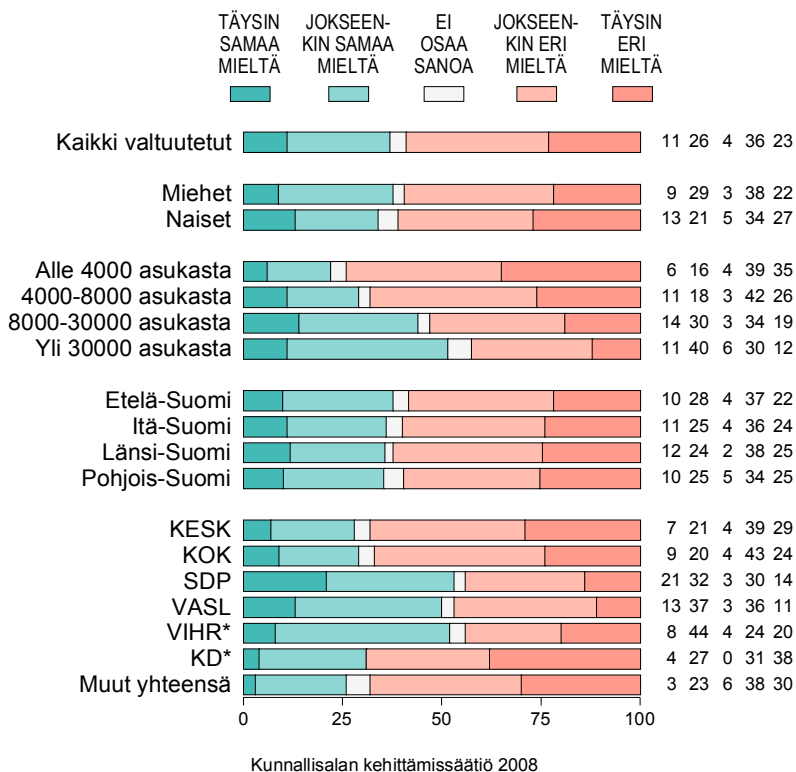
Kuvio 43. "Kunnan palveluksessa olevia työntekijöitä ei pitäisi valita kunnanhallituksen jäseniksi" (%).

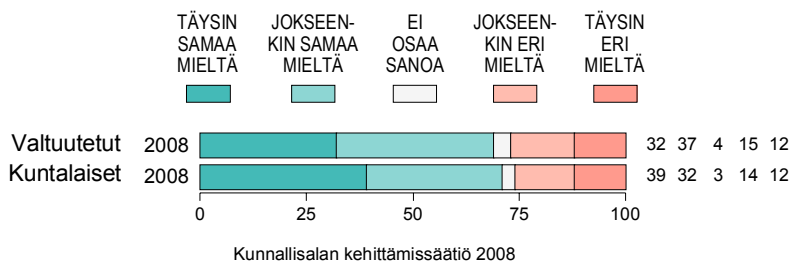
Kuvio 44. "Kunnallisvaaleissa ennakkoäänestyspaikkoja on lisättävä nykyisestä" (%).

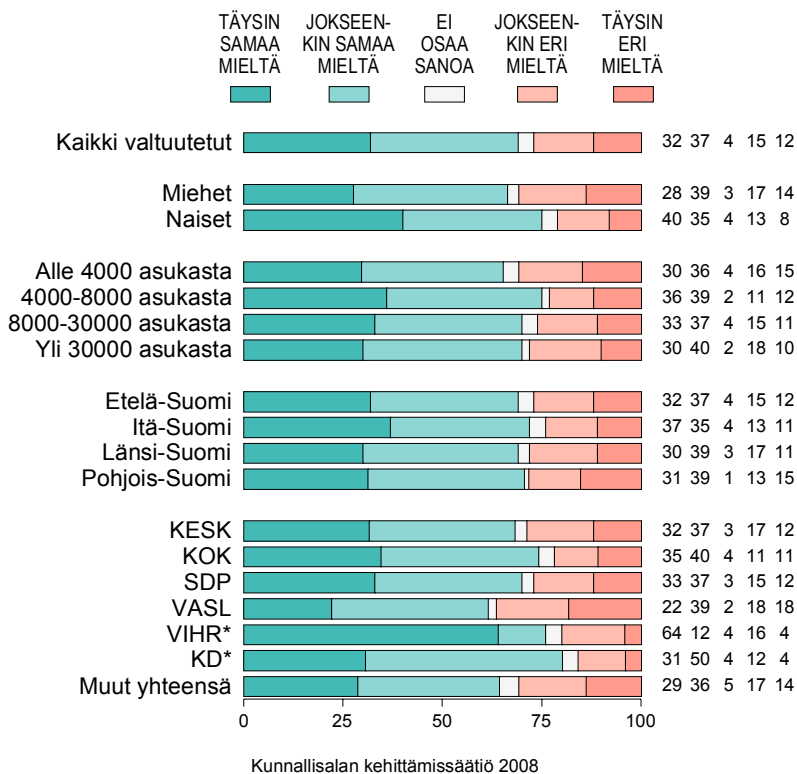
Kuvio 45. "Kunnallisvaaleissa ennakkoäänestyspaikkoja on lisättävä nykyisestä" (%).

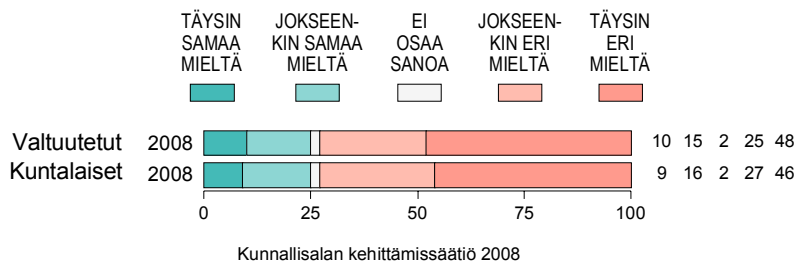
Kuvio 46. "Ns. etä-äänestäminen kunnallisvaaleissa tulisi tehdä mahdolliseksi siten, että kuntalaiset voivat äänestää internetin avulla" (%).

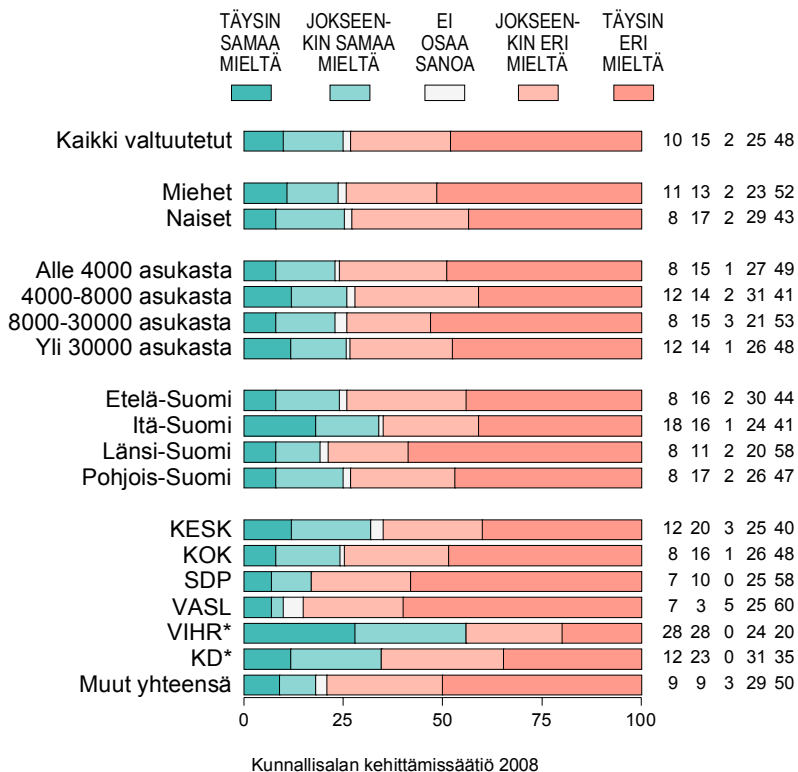
Kuvio 47. "Ns. etä-äänestäminen kunnallisvaaleissa tulisi tehdä mahdolliseksi siten, että kuntalaiset voivat äänestää internetin avulla" (%).

Kuvio 48. "Äänioikeus kunnallisvaaleissa tulisi laskea 16 vuoteen" (%).

Kuvio 49. "Äänioikeus kunnallisvaaleissa tulisi laskea 16 vuoteen" (%).

Polemia-sarjassa ovat ilmestyneet

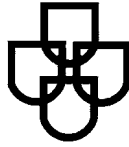
- 1 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1992
- 2 Erkki Mennola
IDEA KUNNASTA (1992)
- 3 Terho Pursiainen
KRIISIAJAN ETIIKKA (1993)
- 4 Työryhmä Kyösti Urponen (pj.), Raija Julkunen, Olli Kangas, Jorma Sipilä,
Asko Suikkanen ja Petri Kinnunen (siht.)
KASVUSTA VASTUUSEEN – sosiaalipolitiikan tulevaisuus (1993)
- 5 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1993
- 6 Pekka Ojala–Aulis Pöyhönen
LÄHEISYYSPERIAATE – hallinnon uusjako (1994)
- 7 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1994
- 8 Jorma Härmäläinen–Veikko Teikari
HENKILÖSTÖPOLITIikka PAKKORATKAISUJEN EDESSÄ (1995)
- 9 Terho Pursiainen
NOUSUKAUDEN ETIIKKA (1995)
- 10 Eero Ojanen
EIPÄJOKI
Fiktiivinen reportaasimatka mihin tahansa suomalaiseen kuntaan (1995)
- 11 Heikki Koski
KANSALAINEN, KUNTA JA KANSALAISYHTEISKUNTA (1995)
- 12 Seppo Niemelä
MUUTOSKIRJA
Rohkaisuksi murroksen maailmaan (1995)
- 13 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1995
- 14 Lauri Hautamäki
MAASEUTU ELÄÄ (1995)

- 15 Juha Kuisma–Heikki Haavisto
KAUPUNKI JA MAASEUTU
– avoliitto vai susipari (1995)
- 16 Olli Pusa
ELÄKEPOMMIN VARJOSSA (1996)
- 17 Satu Apo–Jari Ehrnrooth
MILLAISIA OLEMME?
Puheenvuoroja suomalaisista mentaliteeteista (1996)
- 18 Eira Korpinen
OPETTAJUUTTA ETSIMÄSSÄ (1996)
- 19 Erkki Pystynen
LIITTOKUNTA (1996)
- 20 Martti Sinisalmi
TYÖLLISTÄMISTÄ VAI PALVELUA? (1996)
- 21 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1996
- 22 Olli Mäenpää
KUNTIEN ITSEHALLINTO EU-SUOMESSA (1997)
- 23 Tuula–Liina Varis
KRISTALLIYÖ JOENSUUN KAUPUNGINTALON TORNISSA (1997)
- 24 Terho Pursiainen
KUNNALLISTEN KÄYTÄNTÖJEN ETIIKKA
Yhteisöopin alkeet (1997)
- 25 Siv Sandberg–Krister Ståhlberg
KUNTALAISTEN KUNTA JA VALTIO (1997)
- 26 Pertti Hemánus
KUNNALLINEN TIEDOTTAMINEN JA JASKA JOKUNEN
Tutkittua tietoa ja tutkimattomia tulkintoja (1997)
- 27 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1997
- 28 Esko Antola
UUSI EU? (1998)
- 29 Eero Ojanen
YHTEISKUNNAN ITSEPUOLUSTUS (1998)
- 30 Pertti Kettunen
ELINKEINOPOLITIIKAN TAITO (1998)

- 31 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1998
- 32 Torsti Kivistö
JOUTILAISUUSYHTEISKUNTA (1998)
- 33 Erkki Mennola
IDEA MAAKUNNASTA (1999)
- 34 Jorma Hämäläinen
MINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 35 SINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 36 Juha Talvitie
KUNTA VAI MAAKUNTA?
Globalisaatio ja regionalismi (2000)
- 37 Juha Sihvola
YKSILÖNÄ YHTEISÖSSÄ
Näkökulmia paikallisuuteen, globalisaatioon ja hyvään elämään (2000)
- 38 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2000
- 39 Seppo Niemelä
TULISIELU
Verkostoajan aluekehittäjä (2000)
- 40 Kauko Heuru
ITSEHALLINNON AIKA (2001)
- 41 Heikki Eskelinen
ALUEPOLITIikka RAUTAHÄKISSÄ (2001)
- 42 Matti Wiberg
PALUU POLITIIKKAAN (2001)
- 43 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2001
- 44 Ilkka Virtanen
YLIOPISTOJEN KOLMAS TEHTÄVÄ (2002)
- 45 Arvo Myllymäki
KUNTIEN KUJANJUOKSU (2002)
- 46 Risto Eräsaari
KUINKA TURVATON ON RIITTÄVÄN TURVALLINEN? (2002)

- 47 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2002
- 48 Pentti Arajärvi
PAREMMINVOINTIYHTEISKUNTA (2003)
- 49 Eero Uusitalo
MAASEUTU KANSAN VAI HALLINNON KÄSISSÄ? (2003)
- 50 Esko Juntunen
KUNNAN ELINKAARIHYPPY
– strateginen kehittäminen ja yhteistyö (2003)
- 51 Pekka Sauri
SUOMEN DEMOKRATISOIMINEN (2003)
- 52 Esko Aho
SATTUMA SUOSII VALMISTAUTUNUTTA (2003)
- 53 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2003
- 54 Seppo Rainisto
KUNNASTA BRÄNDI? (2004)
- 55 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2004
- 56 Markku Lehto
TAKAISIN TULEVAISUUTEEN
– valtion ja kuntien yhteinen taival (2005)
- 57 Tarmo Pukkila
IKÄVALLANKUMOUS (2005)
- 58 Matti Wiberg
VALTA KUNNASSA (2005)
- 59 Soili Keskinen
ALAISTAITO
Luottamus, sitoutuminen ja sopimus (2005)
- 60 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2005
- 61 Samuli Skurnik
OSUUSTOIMINNASTA OPPIA?
Kuntapalvelut uudessa talousmallissa (2006)

- 62 Markku Lehto
PELASTUSRENKAAN PAIKKAUS (2006)
- 63 Pasi Holm
VEROKIRJA (2006)
- 64 Matti Virén
KANSALAISEN KUNTAUUDISTUS (2006)
- 65 Markku Lehto
OI OMA KUNTANI (2006)
- 66 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2006
- 67 Peter Ekholm
POLEMIA – AJATUSPAJAKO? (2007)
- 68 Aatos Hallipelto
PARAS TUOTTAKOON!
Hyvinvointipalvelujen tulevat markkinat (2008)
- 69 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2008
- 70 KUNNON VALTUUTETUT?
Ilmapuntari 2008, osa 2

Kunnallissalan kehittämissäätiö KAKS rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on näin tukea kuntien itsehallintoa ja parantaa niiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitamme hankkeita ja tutkimuksia, joiden arvioimme olevan kuntien tulevaisuuden kannalta keskeisimpiä. Tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkoluulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on *Polemiikki*-niminen asiakaslehti ja kaksi julkaisusarjaa: *Polemia-sarja*, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista. Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omissa julkaisusarjoissa.

Toimintamme ja julkaisumme esitellään tarkasti kotisivuillamme *www.kaks.fi*.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite	Fredrikinkatu 61 A 00100 Helsinki
Asiamies	Antti Mykkänen, antti.mykkanen@kaks.fi , p. 0400 570 087
Tutkimusasiamies	Veli Pelkonen, veli.pelkonen@kaks.fi , p. 0400 815 527
Taloudenhoitaja	Anja Kirves, anja.kirves@kaks.fi , p. 0400 722 682

Tutustu kotisivuihimme (*www.kaks.fi*)!

seutukunta asukas valtuutettu
ehyt maaseutu oppiva terve
Eurooppa tasa-arvoinen älykäs

Mitä mieltä valtuutetut ovat kuntien tulevaisuudesta?
Vaikuttaako valtuutetun puoluekanta hänen mielipiteisiinsä
kunnan tehtävistä? Eroavatko valtuutettujen näkemykset
kuntalaisten kannoista?

Kunnan valtuutetut? – *Ilmapuntari 2008* pureutuu
ajankohtaisiin kuntavaaliteemoihin. Tutkimuksen on KAKS
– Kunnallisanalan kehittämissäätiön toimeksiannosta
toteuttanut TNS Gallup Oy.

muukalainen kaupunki hallinto
ehjä kansalainen ihminen
yliopisto tarmokas kilpailukykyinen
kehitysalue koulu demokratia
Suomi kunta vanhus
kylä identiteetti talous koti
koulutus kuntalainen maakunta
osallistuva
luova asiakas oppilas valtio
Pohjois-Suomi johtaja Etelä-Suomi